

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
ATATÜRK SUPREME COUNCIL FOR CULTURE, LANGUAGE AND HISTORY
ВЫСШЕЕ ОБЩЕСТВО ПО ТУРЕЦКОЙ КУЛЬТУРЕ, ЯЗЫКУ И ИСТОРИИ имени АТАТЮРКА

38. ICANAS

10-15.09.2007 ANKARA/TÜRKİYE

BİLDİRİLER/ PAPERS / СБОРНИК СТАТЕЙ

DİL BİLİMİ, DİL BİLGİSİ VE DİL EĞİTİMİ
LINGUISTICS, GRAMMAR AND LANGUAGE TEACHING
ЯЗЫКОЗНАНИЕ, ГРАММАТИКА И ОБУЧЕНИЕ ЯЗЫКУ

I. CİLT / VOLUME I / TOM I

ANKARA-2011

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
ATATÜRK SUPREME COUNCIL FOR CULTURE, LANGUAGE AND HISTORY
ВЫСШЕЕ ОБЩЕСТВО ПО ТУРЕЦКОЙ КУЛЬТУРЕ, ЯЗЫКУ И ИСТОРИИ имени АТАТЮРКА

38. ICANAS

(Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi)
(International Congress of Asian and North African Studies)
(Международный конгресс по изучению Азии и Северной Африки)

10-15.09.2007 ANKARA / TÜRKİYE

BİLDİRİLER/ PAPERS / СБОРНИК СТАТЕЙ

DİL BİLİMİ, DİL BİLGİSİ VE DİL EĞİTİMİ
LINGUISTICS, GRAMMAR AND LANGUAGE TEACHING
ЯЗЫКОЗНАНИЕ, ГРАММАТИКА И ОБУЧЕНИЕ ЯЗЫКУ

I. CİLT / VOLUME I / TOM I

ANKARA-2011

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU YAYINLARI: 13/1

5846 Sayılı Kanuna göre bu eserin bütün yayın, tercüme ve iktibas hakları Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumuna aittir. Bildiri ve panel metinleri içinde geçen görüş, bilgi ve görsel malzemelerden bildiri sahipleri ve panel konuşmacıları sorumludur.

All Rights Reserved. No part of this publication may be reproduced, translated, stored in a retrieval system, or transmitted in any form, by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without the prior permission of the Publisher, except in the case of brief quotations, in critical articles or reviews. Papers reflect the viewpoints of individual writers and panelists. They are legally responsible for their articles and photographs.

Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi (38: 2007: Ankara)

38. ICANAS (Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi) 10-15 Eylül 2007 – Ankara / Türkiye: Bildiriler: Dil Bilimi, Dil bilgisi ve Dil Eğitimi = 38th ICANAS (International Congress of Asian and North African Studies) 10-15 September 2007. – Ankara / Turkey: Papers: Linguistics, Grammar and Language Teaching / Yayına Hazırlayanlar / Editors; Zeki Dilek, Mustafa Akbulut, Zeynep Korkmaz, Zeynep Bağlan Özer, Reşide Gürses, Banu Karababa Taşkın. – Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Başkanlığı, 2011.

1. c.; 24 cm (Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları: 13/1

ISBN 978-975-16-2451-2 (tk.)

ISBN 978-975-16-2452-9 (1.c)

1. Dil, Asya-Toplantılar. 2. Dil, Kuzey Afrika-Toplantılar. 3. Dil Bilimi, Dil bilgisi ve Dil Eğitimi-Toplantılar I. Dilek, Zeki (yay. haz.) II. Akbulut, Mustafa (yay. haz.) III. Korkmaz, Zeynep (yay. haz.) IV. Özer, Zeynep Bağlan (yay. haz.) V. Gürses, Reşide (yay. haz.) VI. Karababa Taşkın, Banu (yay. haz.)

301.2

Yayına Hazırlayanlar/Editors: Zeki Dilek, Mustafa Akbulut, Zeynep Korkmaz, Zeynep Bağlan Özer, Reşide Gürses, Banu Karababa Taşkın.

ISBN 978-975-16-2451-2 (tk.)

ISBN 978-975-16-2452-9 (1.c)

Hazırlık/Baskı/Print: Öncü Basımevi Basım Yayım Tanıtım Ltd. Şti.

Kazım Karabekir Cad. Ali Kabakçı İşhanı

No: 85/2 İskitler-Ankara/TÜRKİYE

Tel: (0312) 384 31 20 (pbx) **Fax:** (0312) 384 31 19

Web: www.oncubasimevi.com

Baskı Sayısı / Number of Copies Printed: 550

Ankara 2011

Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu

Adres/Address: Ziya Bey Caddesi Nu: 19, 06 520

Balgat-ANKARA/TÜRKİYE

Tel.: 90 (0312) 287 73 36

Belgegeçer/Fax: 90 (0312) 284 46 93

e-posta/e-mail: yuksekkurum@ataturkyuksekkurum.gov.tr

NOSTRATİK DİL TEORİSİ İÇERİSİNDE ALTAY DİLLERİ ARIKOĞLU, Ekrem	101
TÜRKİYE TÜRKÇESİ VE AZERBAYCAN TÜRKÇESİ'NİN MEYVE ADLARI YÖNÜNDE KARŞILAŞTIRILMASI ARSLAN, Meryem	107
DIRECTIONS OF DIACHRONIC DEVELOPMENTS OF THE KARTVELIAN LANGUAGES ASATIANI, Rusudan	127
DERS KİTAPLARINDAKİ DİL BİLGİSİ KONULARININ BİLGİ VE TANIM AÇISINDAN TUTARLILIĞI ATABEY, İbrahim	133
ОСОБЕННОСТИ ДЕЛОВОЙ КОММУНИКАЦИИ В КОНТЕКСТЕ РАЗНЫХ КУЛЬТУР AUBAKİROVA, A. K./АУБАКИРОВА, А. К.	155
ŞİNE USU YAZITI'NDAKİ BAZI YER ADLARI ÜZERİNE DÜŞÜNCELER AYDIN, Erhan	167
İLK OKUMA-YAZMA ÖĞRETİMİ ÜZERİNE BİR GÖZLEM AYDIN, İlker	183
ALTAYCADAKİ <i>-ATAN</i> EKİNİN ZAMANSAL, GÖRÜNÜŞSEL, KİPSEL VE EDİMBİLİMSSEL İŞLEVLERİ BACANLI, Eyüp	227
ANA DİL EĞİTİMİNDE HAFIZA-KELİME İLİŞKİSİNİN ÖNEMİ VE HAFIZANIN GÜÇLENDİRİLMESİNDE EZGİLİ ÜRÜNLERLE ALTERNATİF YAKLAŞIMLARIN ROLÜ BATUR, Zekeriya	237
БУРЯТСКИЙ ЯЗЫК В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ BAZAROVA, D. V./БАЗАРОВА, Д. В.	249
О РИТУАЛЬНОМ ТЕРМИНЕ ДУГЪ/ДОГЪ В ПОГРЕБАЛЬНОЙ ОБРЯДНОСТИ ОСЕТИН BESOLOVA, E. V./БЕСОЛОВА, Е. В.	255
OSMANLICA AÇISINDAN ARAP HARFLİ VE LATİN HARFLİ TÜRKÇE LÜGATLERDE VE SÖZLÜKLERDE KELİMELERİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZLERİ BİYİKLİ, Mustafa	265
КОНЦЕПТУАЛИЗАЦИЯ ОБРАЗА ЧЕЛОВЕКА В ТУРЕЦКОЙ НАИВНОЙ КАРТИНЕ МИРА (НА МАТЕРИАЛЕ СОМАТИЧЕСКОЙ ФРАЗЕОЛОГИИ) BUKULOVA, Marina/БУКУЛОВА, Марина	291

İLK OKUMA-YAZMA ÖĞRETİMİ ÜZERİNE BİR GÖZLEM

AYDIN, İlker
TÜRKİYE/TURÇIA

ÖZET

Türkiye’de ilk okuma-yazma öğretimi 2005-2006 eğitim öğretim yılıyla birlikte yeni müfredat programına göre yapılmaktadır. Bu yeni program ile ilköğretim birinci sınıftan itibaren etkili bir okuma-yazma öğretimini gerçekleştirmek; düşünen, anlayan, sorgulayan, öğrenmeyi öğrenen, bilgiyi kullanabilen ve sorun çözebilen bireylerin yetişmesi amaçlanmaktadır. Böylece ses temelli cümle yöntemi uygulamasına da geçilmiştir. Okuma öğretimine önce seslerden başlanır. Seslerden başlanırken alfabedeki sıralama değil, Türkçenin ses yapısı, harflerin yazım kolaylığı, anlamlı hece ve kelime üretmedeki işlekliliği dikkate alınır. Yeni müfredat programıyla birlikte “dik temel yazı” yöntemi terk edilerek “bitişik eğik yazı” yöntemine geçilmiştir. Bitişik eğik yazıyla yazmaya başlamanın temel gerekçelerinden biri “bitişik eğik yazı”nın, sentez yöntemine uygun olmasından ses temelli cümle yöntemi ile okuma-yazma öğrenme sürecini kolaylaştırmasıdır. Ses temelli cümle yönteminde bizim gözlemlediğimiz en büyük zorluk, okuma bağlamında “açık hece” ve “heceleme” sorunu; yazma bağlamında da öğrencilerin el kaslarının fazla gelişmemesinden dolayı bitişik eğik yazının ortaya çıkardığı güçlüklerdir. Yazmadaki zorluk öğretmenlerin kendileri için de geçerlidir. Bu çalışma, Van’da özel bir ilköğretim okulunda, üç sınıftan oluşan birinci sınıf öğrencilerinin ilk okuma-yazma süreçlerinin birinci dönem gözlemine dayanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İlk okuma-yazma öğretimi, ses temelli cümle yöntemi, bitişik eğik yazı.

ABSTRACT

An Observation on First Reading & Writing Education

New education program based on reading & writing in primary school in Turkey has been started with 2005-2006 academic year. It is aimed to grow persons whom can think, understand, ask, learn to learn, use to information and solve problems with this new program. In this way, one passed to the method of sentence based on the voice. Reading education is begun firstly from voices. Starting from voice one takes not into consideration alphabetic order but phonetic structure of Turkish, easiness of writing of letters, reasonable syllable and effectiveness of produce of letters. Straight basic writing method is abandoned and adjacent italic writing method is accepted with new education program. A

basic reason of beginning to write with adjacent italic writing is to make easy to period of reading & writing education with the method of sentence based on the voice. The great difficulty which we observed at the method of sentence based on the voice is open syllable and syllabication problem in reading context and difficulties appears with adjacent italic writing in writing context because of not growing student's hand muscle up sufficiently. Difficulty in writing is also for the teachers themselves. This study based on first term observation of first writing & reading period of first class students of tree different classes in a private primary school in the city of VAN.

Key Words: First reading & writing education, method of sentence based on the voice, adjacent italic writing.

GİRİŞ

Türkiye’de ilk okuma-yazma öğretimi 2005-2006 eğitim öğretim yılıyla birlikte yeni müfredat programına göre yapılmaktadır. Bu yeni program (**Türkçe 1-5 Programı**, 2005: 243) ile “ilköğretim birinci sınıftan itibaren etkili bir okuma-yazma öğretimini gerçekleştirmek; düşünen, anlayan, sorgulayan, öğrenmeyi öğrenen, bilgiyi kullanabilen ve sorun çözebilen bireylerin yetişmesi” amaçlanarak “ses temelli cümle yöntemi”nin uygulamasına da geçilmiştir. Okuma öğretimine önce seslerden başlanır (Yıldız, 2006: 97). Seslerin öğretiminde alfabedeki sıralama değil; Türkçenin ses yapısı, harflerin yazım kolaylığı, anlamlı hece ve kelime üretmedeki işlevliği nedeniyle şu sıralama ve gruplama dikkate alınmalıdır (**Türkçe 1-5 Programı**, 2005:252): **I. Grup:** e, l, a, t (E, L, A, T); **II. Grup:** i, n, o, r, m (İ, N, O, R, M); **III. Grup:** u, k, v, y, s, d (U, K, İ, Y, S, D); **IV. Grup:** ö, b, ü, ş, z, ç (Ö, B, Ü, Ş, Z, Ç); **V. Grup:** g, c, p, h, (G, C, P, H); **VI. Grup:** ğ, v, f, j (Ğ, V, F, J). Her ses grubunun bitiminde, o grupla ilgili kitapçık öğrencilere dağıtılır ve okumaları istenir. Genelde sesler tamamlanmadan, özellikle III. Grup seslerle birlikte öğrenciler yavaş yavaş okumaya geçebilmektedir.

Bilindiği gibi yazma becerisi okuma becerisinden sonra kazanılan bir beceridir. Yeni müfredat programıyla birlikte “dik temel yazı” yöntemi terk edilerek “bitişik eğik yazı” yöntemine geçilmiştir. Bitişik eğik yazıyla yazmaya başlamanın temel gerekçelerinden biri, “bitişik eğik yazının, sentez yöntemine uygun olmasından ses temelli cümle yöntemi ile okuma-yazma öğrenme sürecini kolaylaştırmasıdır” (**Türkçe 1-5 programı**, 2005: 247-248). Ses temelli cümle yönteminde bizim gözlemlediğimiz olumsuzluk, öğrencileri sıkı, sürekli aynı seslerin tekrarına dayanan, kavram bütünlüğü olmayan sözcük türetme ve cümle oluşturma etkinlikleridir. Sesler yukarıda sıralanan gruplar çerçevesinde ele alındığı için okuma-yazma öğretimi fazla üretken olmayan sıkıcı etkinliklerin tekrarıyla sınırlanmaktadır. Öğrencilerin parmak ve bilek kaslarının yeterince gelişmemiş olması, bitişik eğik yazının kendi içindeki güçlüğü ile birleştiğinde,

okuma-yazma öğretimi öğrenciler için sıkıcı bir sürece dönüşmekte, bıkkınlık ve okula gitmeme duygusu oluşturmaktadır.

Bizim bu çalışmamız, Van'daki özel bir ilköğretim okulundaki üç sınıftan oluşan birinci sınıf öğrencilerinin ilk okuma yazma süreçlerinin birinci dönem gözlemine dayanmaktadır. 2006-2007 eğitim ve öğretim yılının birinci dönemini kapsayan süreç gözlenmiş, öğretmenlerin uygulamaları ve öğrencilerin karşılaştıkları güçlükler irdelenmeye çalışılmıştır. Bu çalışmadaki amaç, yeni müfredat programı çerçevesinde, öğrencinin düzenli ilk anadili edinimi becerilerini oluşturan okuma-yazma sürecinde karşılaşılan güçlüklerin ortaya çıkarılması ve çözüm yollarının tartışılmasıdır. Bu araştırmanın sınıf öğretmenleri ve Türkçe öğretmenlerine, bu alanla ilgili öğretmen adaylarına, anadili edinimi ile ilgilenen araştırmacılara yararlı olacağı umulmaktadır.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Ses Temelli Cümle Yöntemi tanıtarak, yöntemin aşamaları hakkında bilgi verilmektedir. İkinci bölümde I. ve II. grup sesler ele alınarak uygulama örneklerine yer verilmektedir. Çalışmanın son bölümünde ise ses temelli cümle yöntemi ve uygulamalarda karşılaşılan güçlükler üzerine, gözlem yaptığımız sınıflardan hareketle genel bir değerlendirme yapılmış; bazı önerilerde bulunulmuştur. Ayrıca bu bölümde, okumaya yeni geçen öğrencilere önerilen okuma kitapları üzerine bir değerlendirmeye de yer verilmiştir.

Berberer yürüttüğümüz bu çalışmada, emeği geçen değerli sınıf öğretmenlerimiz Nursen Ceylan, Mehmet Yıldız ve Ramazan Altuğ'a teşekkürü bir borç bilirim.

1. Ses Temelli Cümle Yöntemi ve Aşamaları

2004-2005 öğretim yılında 9 ilde toplam 120 ilköğretim okulunda pilot uygulaması yapılan 2005-2006 öğretim yılıyla birlikte tüm ilköğretim okullarında uygulamaya konulan "ses temelli cümle yöntemi", ülkemizde yaklaşık 40 yıldır uygulanan "cümle (çözümleme) yöntemi"nin tersidir (Yıldız, 2006: 106). Cümle yönteminde öğretime çocuğun günlük dilinden alınan cümlelerle başlanıp cümlelerden sözcüklere, hecelere, harflere (sese) doğru gidilirken, ses temelli cümle yönteminde "ilk okuma-yazma öğretimine seslerle başlanmakta, anlamlı bütün oluşturacak birkaç ses verildikten sonra, seslerden hecelere, kelimelere ve cümlelere ulaşılmaktadır. İlk okuma-yazma öğretimi, kısa sürede cümlelere ulaşılacak şekilde düzenlenmektedir. Okuma ve yazma, ilk okuma-yazma öğretimi boyunca birlikte sürdürülmektedir. Okunan her öge yazılmakta; yazılanlar da okunmaktadır. Yazı öğretiminde, öğrencilerin gelişimine uygun olan bitişik eğik yazı harfleri kullanılmaktadır" (Türkçe 1-5 Programı, 2005: 244).

Ses Temelli Cümle Yöntemi'ne göre ilk okuma-yazma öğretimi aşağıdaki aşamalar izlenerek gerçekleştirilir (Türkçe 1-5 Programı, 2005: 247).

1.1. İlk Okuma-Yazmaya Hazırlık

İlk okuma-yazmaya hazırlık aşamasında genel hazırlık, okumaya hazırlık ve yazmaya hazırlık olmak üzere üç tür çalışma yapılmalıdır (**Türkçe 1-5 Programı**, 2005: 248).

1.1.1. Genel Hazırlık

Öğrencilerin sınıf ortamına, arkadaşlarına alışmaları için okulun ilk gününden itibaren onlara rahat iletişim kurabilecekleri bir ortam sunulmalıdır. Ayrıca sınıfını ve sırasını bulmaya, sınıfına, sırasına, arkadaşlarına ve öğretmene de alışmaları için gerekli çalışmalar yapılmalıdır. Bu çalışmalarda oyunlar, dramalar, şarkılar, bilmece birer araç olarak kullanılabilir. Böylece öğrencilerin, ilk okuma-yazma çalışmalarına yönelik olumlu tutum geliştirmeleri sağlanmalıdır. Ayrıca öğrenciler çeşitli yönleriyle (görme, işitme, geçirdiği hastalıklar, aile ve sosyal durumu vb.) tanınmaya çalışılmalı, sınıf ortamının düzenlenmesinde ve ilk okuma-yazma öğretiminde bunlar dikkate alınmalıdır. Yapılacak çalışmalar hakkında aileler bilgilendirilmeli ve onların yardımları sağlanmalıdır. Düzenli aralıklarla çocukların gelişimi ve yapılması gerekenler hakkında bilgiler verilmelidir (Çağlaroğlu ve Dağlıoğlu, 2005: 15).

Uyum (Oryantasyon) Çalışması

2006-2007 eğitim-öğretim yılında, geçen yıllardan farklı olarak, ilköğretim 1. sınıf öğrencileri, normal eğitim-öğretim zamanından bir hafta önce (11 Eylül 2006) okula başladılar. Bu öğrenciler için bir hafta süreyle okula uyum çalışması yapıldı. Çocuklar okula başlamadan, okul ve öğretmen tiplerinin hayallerindeki gibi olması hedeflendi. Bizim gözlemde bulunduğumuz okulun öğretmenleri bu hedef için, öğrencileriyle tanışmadan önce onlara “mektup” gönderip, okula davet ederek oyunlar oynattı, çeşitli ikramlarda bulundu. Mektup öğrencileri heyecanlandırdı, okula ve öğretmene merak duygusunu güçlendirdi. Mektupta öğretmen öğrencisine, onu ne kadar çok merak ettiğini, tanışmak için sabırsızlandığını, bu mektubun ona gönderdiği ilk mektup, onun da başkalarına okutacağı son mektup olduğunu, bundan sonra bütün mektupları kendisinin yazabileceğini ve okuyabileceğini vurguladı. Bu çalışmalar çocuğun okula istekli başlamasına, okul fobisini yenmesine yardımcı olabilen çalışmalardır. Genelde, anasınıfına giden öğrencilerde herhangi bir uyum sorunu gözlenmedi. Gözlemlediğimiz üç sınıfta iki öğrencide okul fobisi yaşandı. Bu öğrenciler, ilk hafta uyum çalışmasına katılmayan öğrencilerdi ve eğitim-öğretim programının üçüncü haftasında okula uyum sağlayabildiler.

1.1.2. Okumaya Hazırlık

a. Oturma: İlk okuma-yazma çalışmalarında düşünce akışını artıran, anlamayı ve çalışmaları kolaylaştıran doğru oturma şekline dikkat edilmelidir. Öğrencilerin sırada yanlış oturmalarına ve eğilerek çalışmalarına izin verilmemelidir.

b. Kitap tutma ve açma: Öğrencilere kitabı nasıl tutmaları ve sayfaları nasıl açmaları gerektiği gösterilmelidir. Göz ile kitap arasındaki en uygun uzaklık sağlanmalıdır.

c. Görsel okuma: Okuma çalışmalarından önce öğrencilerin görselleri tanıma, anlama, yorumlama ve anlatma becerileri geliştirilmelidir.

d. Okumaya özendirme: Öğretmen, örnek okuma yaparak öğrencileri okumaya özendirmelidir. Bu amaçla şu çalışmalar yapılabilir: Hikâye, masal, fıkra, şiir, şarkı, tekerleme vb. okuma; Öğrencilerin resimli hikâyeleri okuyormuş gibi anlatmalarını sağlama.

1.1.3. Yazmaya Hazırlık

Öğrencilerin kas gelişimi, yazı yazmaya tam olarak hazır olmadığından yazı çalışmalarına geçmeden önce kol, el ve parmak kaslarını geliştirici çalışmalar yapılmalıdır (Çağlaroğlu ve Dağlıoğlu, 2005: 17).

a. El hareketleri: Yazmaya başlamadan önce öğrencilerin çeşitli oyunlarla el kol kasları geliştirilmelidir. Bu çalışmalarla öğrencilerin kas esnekliği sağlanmalıdır. Bu amaçla aşağıdaki etkinlikler yapılabilir.

Parmakları kullanarak şarkılar söyleme. Örneğin, “sağ elimde beş parmak, sol elimde beş parmak...” şarkısının söylenmesi.

Parmak uçları ile sıra üzerine vurarak yağmur yağma sesinin çıkartılması (hafif yağmur, şiddetli yağmur, gök gürültüsü taklitleri).

Direksiyon çevirme hareketiyle sağa ve sola doğru dönüşler yapma.

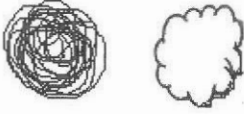
Elma, armut toplama veya parmaklarını açıp kapatarak far yakıp söndürme taklidi yapma.

b. Boyama: Çeşitli boya kalemleriyle resim ve boyama yapma etkinlikleri yapılabilir.

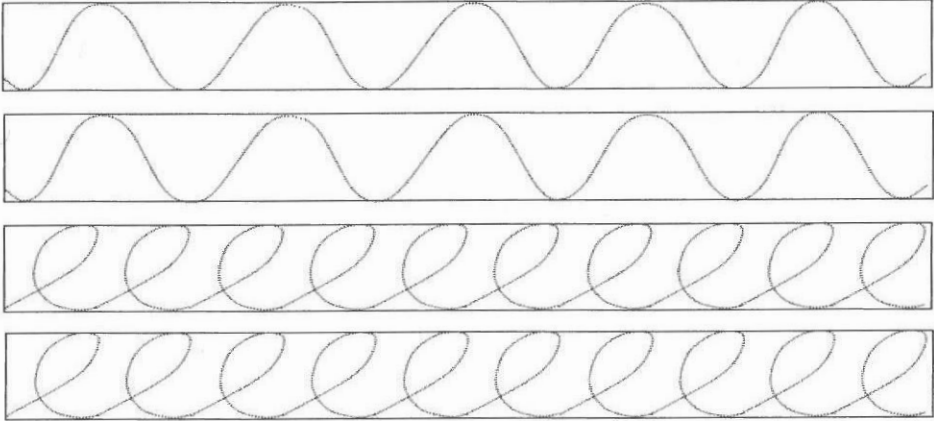
c. Kalem tutma: İlk okuma-yazma öğretimi açısından kalem tutmanın ayrı bir önemi bulunmaktadır. Öğrencilerin bu aşamada edinecekleri alışkanlıklar ömür boyu sürmektedir. Öğrencinin kalemi yanlış tutması, ellerinin çabuk yorulmasına neden olmakta ve güzel yazı yazmasını engellemektedir. Bunu önlemek için öğretmen her öğrencinin kalem tutuşunu gözlemeli, kalemi doğru tutma alışkanlığı kazanmalarını sağlamalıdır.

d. Serbest çizgi çalışmaları: Serbest çizgi çalışmaları bitişik eğik yazıya hazırlayıcı nitelikte olmalıdır. Öğrencilere çeşitli resimler yaptırılır. Yapılan bu çalışmalar çevrede görülen ve bilinen varlık ve nesnelere örneklenilerek öğrencinin çevresiyle bütünleşmesi ve yaptıklarını anlamlandırması bakımından önemlidir. Bu aşamada şu çalışmalar yapılabilir.

Karalama (kuş yuvası, çember, bulut yapma).

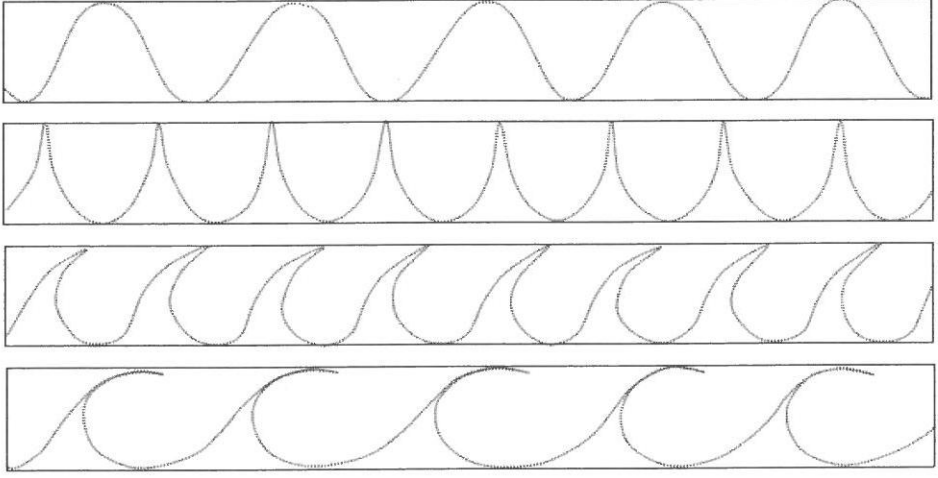
Sürekli ve eğik çizgiler çizme (dalga, yılan, halat vb.). Bu çalışmalar iki çizgi arasına yapıldığı gibi boş kâğıt ya da resim defterine de yaptırılabilir.

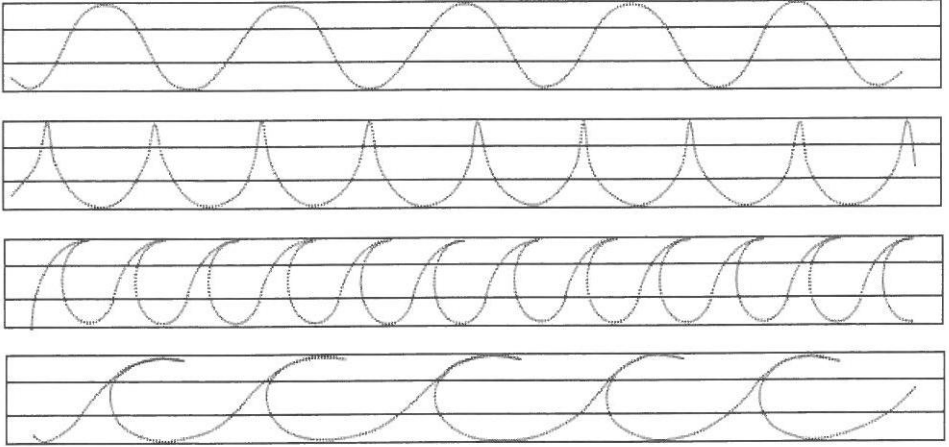
Serbest çizgi çalışmalarında öğrencilere bol bol alıştırmaya yaptırılmalı; bu çalışmalar düzenli çizgi çalışmalarına hazırlayıcı nitelikte olmalıdır. Çizgi çalışmasına başlamadan öğrencilere hikâye anlatılmalı, bu hikâyeye doğrultusunda çizgi çalışmasına geçilmelidir. Bu durumun daha verimli olduğu ve öğrencilerde istek uyandırdığı gözlenmiştir. Örneğin, “Çocuklar, deniz kenarındayız: deniz dalgalı. Hadi denizdeki dalgaları çizelim!” Benzer biçimde, hikâyeleştirilerek büyük kayalıklar, ağaçlar, dağ, bulut vb. çizilebilir. Ayrıca bu aşamada oyun hamuru, boyama ve parmak oyunları ile öğrencilerin el kaslarının, özellikle parmaklarının güçlendirilmesi amaçlanmalıdır. Bu dönemde, beden eğitimi ve resim derslerinde de el, kol ve parmak kaslarını geliştirmeye yönelik oyunlar oynanabilir, resimler yapılabilir. Özellikle taşırmadan dairesel hareketlerle boyama etkinliği çok yararlı olacaktır. Öğrenciler genelde düzgün çizgiler çizmeye alış(tırıl)mış olduklarından oval çizgiler çizmede zorlandıkları gözlenmiştir.

e. Düzenli çizgi çalışmaları: Bu aşamada yapılacak çizgi çalışmaları harfleri yazmaya hazırlık niteliğindedir. Düzenli çizgi çalışmaları üç aşamadan oluşmalıdır:

Birinci aşama: Geniş iki çizgi tek aralıktan oluşan satır aralığına çizme. İki satır çizgisinin arası 2 cm olmalıdır.

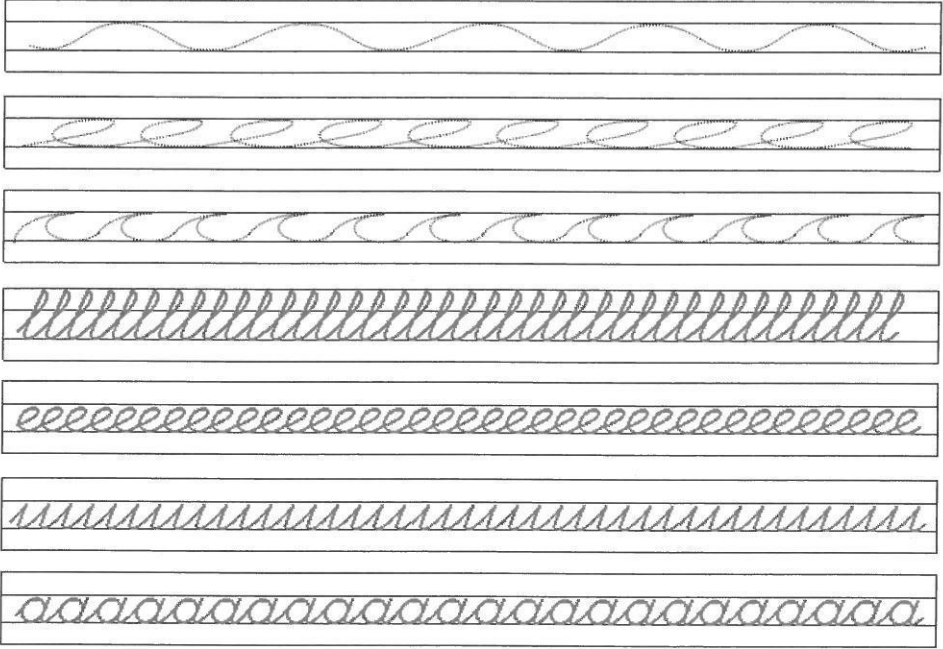
İkinci aşama: Dört çizgi üç aralıktan oluşan satır aralığına çizme. Dış iki çizgi arası 2 cm olmalıdır.

Bu aşamada sadece llllll çalışması üç çizgi iki aralık arasında yapılmalıdır. Çünkü sesleri verirken l sesi bu şekilde kullanılacaktır. Yapılan çizgi çalışmaları birbirini tamamlayıcı nitelikte olmalıdır.

Üçüncü aşama: Dört çizgi üç aralıktan oluşan standart yazı aralığında çalışma. 4 çizgi 3 aralığın orta aralığında yapılacak çalışmalardır. Nihai hedef orta aralığın kullanımı olduğundan, bu aşamada özellikle “e”, “a”, “ı” harflerine daha fazla yer verilmeli, çalışmalar seslere hazırlayıcı olmalıdır.

Öğrencilerin, düzenli çizgi çalışmalarında çok zorlandıkları gözlenmiştir. Bu bağlamda, verilecek çalışmalar çok az olmalı, onları zorlayıcı olmamalıdır. Güçlerinin üzerindeki çalışmalar öğrencileri sıkmakta, gözlerini korkutmakta ve onları, yapamıyorum duygusuna itmektir. Bu da öğrencileri okuldan soğutmakta, artık okula gitmek istememelerine neden olmaktadır. Bu süreçte, okulun başındaki okula gitme heyecan ve arzusunun yavaş yavaş köreldiğine, hatta bazı öğrencilerin artık okula gitmek istemediğine, okulu sevmediğini ifade etmelerine tanık olduk. Bu hassas dönemde, öğretmen ve ailenin çocuğa desteği hayati önem taşımaktadır. Öğretmen, anne ve babalar çocuklara destek vermeli; “başarabilirsin, yapabilirsin, ben sana güveniyorum” tarzı yaklaşımlarla öğrencileri teşvik etmeli ve cesaretlendirici olmalıdır. Bu bağlamda, çizgi çizmede zorlanan çocukların ellerinden tutulup beraber çalışma yapılabilir. Özellikle resim dersleri çizgi çalışmalarını destekleyecek tarzda işlenebilir. İki haftalık çizgi çalışmalarlarıyla, öğrencilerin belli bir aşama kat edip sesleri tanımaya hazır hale geldikleri gözlenmiştir.

1.2. İlk Okuma-Yazmaya Başlama ve İlerleme

Bu aşamada sesi hissetme ve tanıma, sesi okuma ve yazma, sestem anlamlı heceler, kelimeler ve cümleler oluşturma ile metin oluşturma çalışmaları yapılmaktadır (Türkçe 1-5 Programı, 2005: 252-254).

1.2.1. Sesi Hissetme ve Tanıma

Bu sürecin en temel özelliği öğrencilerin sesi hissetmelerini ve tanımalarını sağlamaktır (Keskinkılıç, 205: 194). Bu aşamada aşağıdaki çalışma ve etkinlikler yapılmalıdır:

- Kısa öyküler anlatma, drama yapma, tekerleme ya da şarkı söyleme gibi etkinliklerle ses sezdirilir.
- Sesin geçtiği kelimeler, örnekler buldurulur ve bu kelimeler söylenirken ilgili ses vurgulanır. Öğrenciler örnekler vermeye özendirilir.
- Görsellerden yararlanılarak sesi ayırt etme çalışmaları yapılır. Sesin bulunduğu ve bulunmadığı kelimelerin resimleri gösterilerek öğrencilerden bu kelimelerde ilgili sesin geçip geçmediğini belirlemeleri istenir.

1.2.2. Sesi Okuma ve Yazma

Harf sesin yazıdaki görünür biçimi ve sembolüdür. Öğrenciler bu aşamada sesin harfler yoluyla yazıldığını ve harflerin ses olarak dışa yansıdığını hissedeceklerdir (Keskinkılıç, 205: 195). Harflerin yazdırılmasında şunlara dikkat edilmelidir:

- Öğretmen harfin nasıl yazıldığını tahtada göstermeli ve harfi öğrencilerle birlikte okumalıdır.
- Alıştırma kitabındaki büyükçe çizilmiş harfin üzerinden ok yönünde yazma çalışması yaptırılarak öğrenciler harfin yazılışına hazırlanmalıdır.
- Öğrencilerin, satır aralıklarına (dört çizgi üç aralık) yazılmış harf örneklerinin üstünden kalemleriyle gitmeleri sağlanmalıdır.
- Öğrenciler dört çizgi, üç aralıktan oluşan satır aralarına harfleri yazmalı; öğrencilerin yazdıkları harflerin doğru yazımı ve seslendirilmesine özen gösterilmelidir.
- Yazılması zor olan “*a, A, k, y, g, Ç, f*” harflerden önce, bu harflerin yazımına yönelik hazırlayıcı çizgi çalışmaları yapılmalıdır.

Büyük harfler verilirken oluşturulan kelime ve cümlelerden yararlanılabilir. Bunun için özel adların yazım kuralından, cümleye büyük harfle başlama kuralından hareket edilebilir. Örneğin “*ela*” kelimesi üretildiğinde bu kelimenin farklı anlamları üzerinde durularak insan adı olan “*Ela*” kelimesinin yazım şekli gösterilmelidir. Elde edilen büyük harfin yazım şekli üzerinde durulmalıdır.

- Bitişik eğik yazıda “*C, Ç, İ, İ, J, Q, Ö, P, S, Ş, U, Ü, V, Z*” harflerinin büyük ve küçükleri benzerdir.
- Bitişik eğik yazıda, harfler üstten bağlanır ve harflerin noktaları ve noktalama işaretleri, kelime yazımı bittikten sonra konur.

• Bitişik eğik yazıda “*F, N, P, V, T*” harfleri yazılış özelliği bakımından kendinden sonra gelen küçük harfle bağlanmaz. Büyük harf yazıldıktan sonra kalem kaldırılır. **Örnek:** *Fatma, Nevin, Papatya, Vatan, Temel.*

Bitişik eğik yazı büyük harfleri ile kelime yazılırken harfler birleştirilmez.

Örnek: *A N K A R A*

1.2.3. Heceler, Kelimeler ve Cümleler Oluşturma

İlk okuma-yazma öğretiminin en önemli aşaması heceler üretme, hecelerden kelimeler, kelimelerden de cümleler oluşturmaktır. Bu çalışma ikinci sesin öğretiminden (I) başlayıp okuryazarlığa ulaşma sürecine kadar devam eder. Bu aşamada aşağıdaki çalışmalar yapılmalıdır:

- Verilen ilk iki sesin ardından bu seslerle ilgili hecelere ulaşılmalıdır.
- Elde edilen hecelerle okuma ve yazma çalışmaları yapılmalıdır.
- Verilen her yeni ses, önceki öğrenilenlerle ilişkilendirilmeli yeni heceler ve kelimeler oluşturulmalıdır.

• Her ses grubu tamamlandıktan sonra yapılan çalışmalar gözden geçirilip değerlendirilmeli bir sonraki ses grubuna geçişte öğrencilerin daha önce verilenleri öğrenmiş olmalarına dikkat edilmelidir.

• Sesler verildikçe üretilen heceler artacak bunlara bağlı olarak kelime ve cümle oluşturma süreci de kolaylaşacaktır. Bu süreçte elde edilen kelimelerden; özel adlarda cümle başlarında büyük harf yazımı ve kullanımından eş zamanlı olarak yararlanılmalıdır.

- Elde edilen kelime ve cümlelerin anlamları üzerinde durulmalıdır.
- Öğrenciler, kelime ve cümle oluşturmaya özendirilmelidir. Oluşturulan kelime ve cümleler okunmalı ve yazılmalıdır.

1.2.4. Metin Oluşturma

Öğrenilen kelimelerden ve cümlelerden yararlanılarak metin oluşturulmalıdır. Metin yazdırılırken doğru yazmaya ve yazı estetiğine özen gösterilmelidir. Öğrenciler yazılarını dört çizgi üç aralıktan oluşan satır çizgilerine yazmalıdırlar. Ayrıca kendi oluşturdukları farklı metinleri okumaları teşvik edilmelidir.

1.3. Okuryazarlığa Ulaşma

Aşama ilk okuma-yazma öğretim sürecinin son aşamasıdır. Buna serbest okuma yazma aşaması da denilmektedir. Öğrencilerin şiirleri, tekerlemeleri, hikâyeleri ve okuma kaynaklarından seçtikleri metinleri sınıftaki arkadaşlarına okumaları sağlanmalıdır. Ayrıca kendilerini yazılı olarak ifade etmeleri ve yazılanları okuyarak paylaşımları sağlanmalıdır. Yazılarını tek çizgili defter satırı üzerinde yazmalıdırlar.

2. Uygulamalar

Uygulamalarda yalnız I. ve II. grup sesler ele alınacaktır.

2.1. I. Grup sesler (e, l, a, t)

“e” Sesi

2 haftalık çizgi çalışmasından sonra 3. haftayla birlikte seslerin verilmesine geçilir. Her hafta bir ses verilir. Sesler verilmeden öğrencilerde merak uyandırılmalıdır: “Çocuklar sizlerle çok güzel şeyler yapacağız, çok beğenecek çok eğleneceksiniz.” demek suretiyle sınıfta merak uyandırılmalıdır. Bu aşamada öğretmen mutlaka önceden hazırlıklı olarak derse gelmeli, aktif olmalı, oyun ve eğlenceye yer vermelidir.

a. Sesi Hissetme ve Tanıma

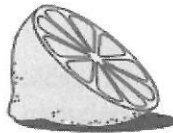
Tanıtılacak sesin öğrencilere sezdirilmesi için aşağıdaki etkinlikler yapılmalıdır:

1. Canlandırma, tekerleme, şarkı, öykü vb. etkinliklerle “e” sesi hissettirilmelidir. Verilecek ilk ses olan “e” sesi için özellikle kız öğrencilere sınıfa bebek getirebilecekleri söylenebilir. Annelerin bebekleri nasıl uyuttuğu sorulup, bebek uyutma draması yaptırılabilir. Annenin bu sırada söylediği “eee...eee...” sesi çıkarılır. İçinde “e” sesinin sıklıkla geçtiği hikâyeler okunabilir, ünlülerin bu sesle ilgili seslendirdikleri şarkılar dinletilip izlettirilebilir: Örneğin, Kayahan’ın “e bebeğim şarkısı”.

2. Öğretmenin söylediği kelimelerden, öğrencilerin “e” sesinin olduğu kelimeleri belirlemeleri ve başka örnekler vermeleri istenmelidir. **Örneğin:** erik, etek, fare, kale, Emel, Ece, Elif vb.

3. Bu kelimelerden bazılarının resmi yapılır (ya da asılır). “e” sesiyle başlayan resimler gösterilerek “e” sesinin geçtiği sözcükler sezdirilmeye çalışılır.

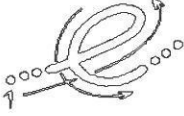
4. “e” sesinin olduğu ve olmadığı kelimelerin görsellerini kullanarak öğrencilerin sesi ayırt etmeleri sağlanmalıdır. (Resmin renkli hâli için bkz.: s. 564)

b. Sesi Okuma ve Yazma

“e” sesinin sezdirilmesi tamamlandıktan sonra, tahtaya yazma aşamasına geçilir. Yazma aşamasında, “e” sesi tüm öğrencilerin görebileceği büyüklükte tahtaya yazılır ve öğrencilere yazım kuralı öğretilir. Bu aşamada tanıtılacak sesin sembolü olan harfin yazımı için aşağıdaki işlemler yapılmalıdır:

1. “e” harfi bitişik eğik yazıyla uygun biçimde tebeşirin enli kısmıyla tahtaya büyükçe yazılır ve defaten üzerinden geçilir.

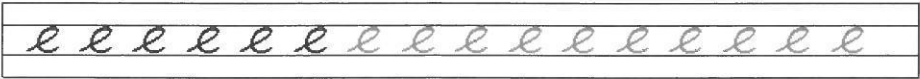

Destek olması açısından, **harfin yazımı bilgisayardan izlettirilebilir**. Her aşama olanaklar doğrultusunda görsel-işitsel araçlarla desteklenir.

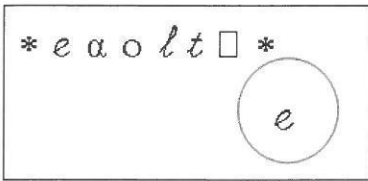
2. Öğrencilerin parmaklarıyla havada ve sıraları üzerinde harfin yazılışını taklit etmeleri istenir. Tahtaya yazılan sesi öğrencilerle birlikte havaya, masaya, yere yazma çalışması yaptırılır.

3. Öğrencilerin, alıştırma kitabındaki büyükçe çizilmiş harfin yazılış yönüne dikkat ederek üzerinden defalarca geçmeleri sağlanır. Bunu yaparken keçeli kalem, boya kalemi vb. kalın uçlu kalemler kullanılabilir.

4. Tanıtılan sesin sembolü (harf) satır aralığına yazdırılır ve okutulur. İleriki aşamalarda bitişik “eee”, ayrı “e e e” çalışmaları yaptırılır.

5. Tanıtılan “e” sesini bir dizi sembol içinden seçmeleri sağlanır.

Genelde “e” sesi kolay kavrandı. Öğrenciler, sözcüğün başında olan “e” sesini hemen buldular. Fakat bazı öğrencilerin, sözcüğün içinde geçen “e” sesini –ara ses olduğu durumda– bulmada zorlandıkları gözlemlendi: Ör.: *Kedi*. Veli-öğretmen çatışması, sesi tanıtmada karşılaşılan en büyük güçlüklerden biri olarak saptandı. Örneğin, öğretmen “e” biçiminde sesi tanıtırken veli “E” şeklinde tanıtmakta, çocuk isminin “Elif” olduğunu kavrayana kadar “*Elif*”de ısrar edebilmektedir. Özellikle anaokullarında, öğrencilerin dik temel yazıyla isimlerini yazmayı öğrenmiş olmalarının büyük zorluk doğurduğu gözlemlendi.

“l” Sesi

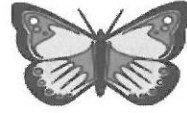
a. Sesi hissetme ve tanıma

1. Canlandırma, tekerleme, şarkı, öykü vb. etkinliklerle “l” sesi sezdirilmelidir. Örneğin: Öğrencilerin bildiği bir şarkının melodisi “lal la lal la lal ...” şeklinde söylenebilir. Süt içme draması yapılabilir: “lıkır,lıkır...”

2. Öğretmenin söylediği kelimelerden, öğrencilerin “l” sesinin geçtiği kelimeleri belirlemeleri ve başka örnekler vermeleri istenmelidir. Sessiz harflerin tanıtılmasında kelimelerde harfin aşamalı olarak sonda, ortada ve başta olduğu örnekler seçilmelidir.

Örneğin: kol, gül, bal, zil, elma, kelebek, gelin, kale, limon, lale vb.

3. “l” sesinin olduğu ve olmadığı kelimelerin görsellerini kullanarak öğrencilerin sesi ayırt etmeleri sağlanmalıdır. (Resmin renkli hâli için **bkz.:** s. 564)

b. Sesi okuma ve yazma

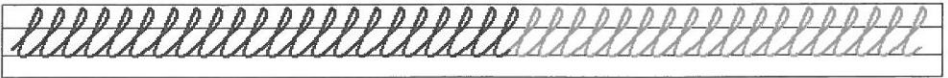
1. “l” harfi bitişik eğik yazıya uygun biçimde tahtaya büyükçe yazılır.

2. Öğrencilerin, parmaklarıyla havada ve sıraları üzerinde harfin yazılışını taklit etmeleri istenir.

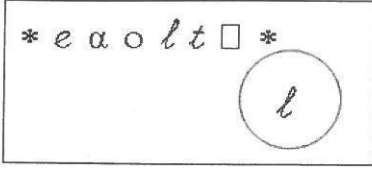
3. Öğrencilerin, alıştırma kitabındaki büyükçe çizilmiş harfin yazılış yönüne dikkat ederek üzerinden defalarca gitmeleri sağlanır.

4. Tanıtılan sesin sembolü (harf) satırlar üzerine yazdırılır ve okutulur.

Başlangıçta öğrencilerin çoğunun “l” harfini yanlış yazdığı, genelde “e” sesine benzer biçimde yazmaya çalıştıkları gözlemlendi.

5. Bir dizi sembol arasından, söylenen sesin harfini bulmaları istenir.

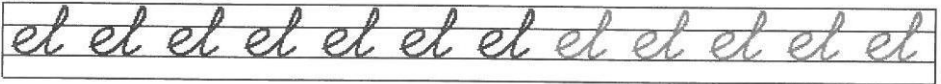

c. Sesten hece ve kelime oluşturma

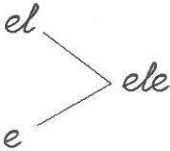
Önce “e” ve ardından “l” sesleri yan yana getirilerek birlikte okunur. Bu süreçte şu işlemler yapılmalıdır (Türkçe 1-5 Programı, 2005: 259):

1. “e” sesi tahtaya yazılarak öğrencilerden, harfi okumaları ve defterlerine yazmaları istenir.
2. “l” sesi tahtaya yazılarak birkaç defa öğrencilere okutulur. Bunun için öğretmen, örnek seslendirme yapmalıdır.
3. “e” ve “l” sesi yan yana getirilerek her ikisinin birlikte nasıl okunabileceği sorulur.
4. Öğrencilerin cevapları dikkate alınarak “el” kelimesi okunur ve yazılır. Öğretmen, okumanın doğruluğunu kontrol etmeli, örnek okumalar yapmalıdır.

ç. Kelime üretme

Öğrenilenlerin kalıcılığını sağlamaya yönelik etkinliklerin ardından aşağıdaki uygulama sırası izlenerek açık heceye ulaşılmalıdır.

Bu süreçte şu işlemler yapılmalıdır:

1. “el” kelimesi gösterilerek öğrencilerden okumaları istenir.

2. “e” sesi gösterilerek okumaları istenir.

3. Önce “el” sonra “e” sesi aralarında boşluk bırakılmaksızın yazılarak oluşan yeni kelimenin nasıl okunabileceği sorulur.

4. Öğrencilerin okuma denemelerinin ardından doğru okuma yapılarak tekrarlamaları istenir. “el” kelimesine “e” sesi eklenerek oluşturulan yeni kelime **heceleden** okunmalıdır.

5. “ele” kelimesi birkaç defa okunarak yazılır.

Bu aşamada, öğrencilerin “ele” dizimini yanlış heceledikleri gözlemlenmiştir (el+e). Hedef, heceleme değil kelimeye ulaşmak olduğundan, heceleme üzerinde fazla durulmamalıdır. Elde edilen kelimelerden yararlanarak cümle oluşturulabilir ve okutturulabilir. Cümleler oluşturulurken görsellerden yararlanılmalıdır.

Örneğin: Ayşe, Fatma el ele.

el ele.

Bu, görsellerle desteklenen ilk cümledir. Cümlemin sonuna nokta işaretinin konulacağı vurgulanır. Bu cümle tahtada görselleştirildi. İki öğrenci el ele tutuştu, sonra “el ele” yazıldı. Ve nokta olarak da üçüncü öğrenci yere çömeldi.

d. Açık heceye ulaşma

“ele” kelimesinden yararlanarak “le” hecesine ulaşmak için aşağıdaki sıra takip edilmelidir.

1. “ele” kelimesi tahtaya yazılır. Öğrencilerin de defterlerine yazmaları istenir.

2. “ele” kelimesini okumaları istenir.

3. “ele” kelimesinde heceler vurgulu okunarak öğrencilerin bu heceleri hissetmeleri sağlanır.

4. “ele” kelimesinde “e” açıkta kalacak şekilde “le” hecesinin üstü kapatılarak okumaları istenir.

5. “ele” kelimesinde “e” nin üstünü kapatarak “le” hecesinin nasıl okunabileceği sorulur. Okuma denemelerinin ardından, öğretmenden sonra tekrar edilerek birlikte okunur.

Konu, bir öykü oluşturularak daha iyi kavratılabilir: “Havada gezen bir bulut varmış. Bu bulut gelmiş bizim yazdığımız yerde durmuş. Ne görünüyor çocuklar? Bulutun kapladığı yerde ne kaldı?”

Bir rüzgâr esmiş bulutu sürüklemiş, şimdide bakın nereyi kapattı? Şimdi ne görünüyor çocuklar?” “Bu görünen tarafı nasıl okuyabiliriz?” sorusunu yönelterek okuma denemeleri yaptırılabilir.

6. Öğrencilerden farklı metinlerde bu hecenin geçtiği yerleri belirlemeleri, göstermeleri ve okumaları istenir.

e. Metin oluşturma

“el” ve “le” hecelerinden “elle” sözcüğüne ulaşılabilir. (Resmin renkli hâli için bkz.: s. 564)

Görsellerden faydalanarak yukarıdaki gibi farklı cümleler oluşturulabilir. Bu arada, öğrencilerin ilk öğrendikleri fiil “ellemek” eylemidir, denilebilir. Öğrencilerin genel de “el” ve “le” hecelerini karıştırdıkları, “le” hecesini “el” diye okudukları, kavramakta güçlük çektikleri gözlenmiştir. Çok sık tekrarlarla sorun aşılına çalışılmıştır. Diğer taraftan açık heceyi ritimli bir şekilde (le-le-le-le) söylemenin kavramayı kolaylaştırdığı görülmüştür.

“a” Sesi

a. Sesi hissetme ve tanıma

“a” sesini sezdirmek için, şaşıma draması “Aaaa...!” yaptırılabilir; “Aaaa...! Bak geldi kış baba” şarkısı söylenebilir; Barış Manço’nun “Ayı” adlı şarkısı dinlettirebilir ya da izlettirebilir. Bunların yanında, tekerleme söyleme, hikâye okuma, çeşitli görsellerden faydalanma gibi farklı etkinlikler yaptırılabilir.

1. Öğrencilerden “a” sesinin geçtiği kelimeleri belirlemeleri ve başka örnekler vermeleri istenmelidir. Örnek: Atatürk, Ahmet, ayakkabı, at, masa, kapı vb.

2. Bu kelimelerden bazılarının resimler yapılır ya da tahtaya asılır.
3. “a” sesinin olduğu ve olmadığı kelimelerin görsellerini kullanarak öğrencilerin sesi ayırt etmeleri sağlanmalıdır. (Resmin renkli hâli için bkz.: s. 564)

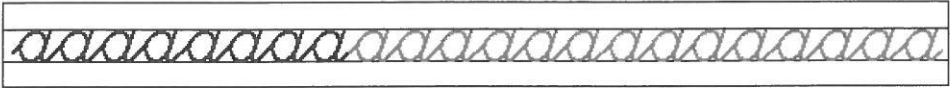

b. Sesi okuma ve yazma

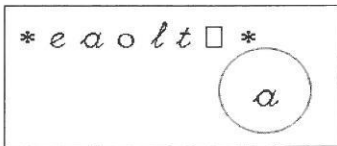
1. “a” harfi bitişik eğik yazıya uygun biçimde tahtaya büyükçe yazılır.

2. Öğrencilerin, parmaklarıyla havada ve sıraları üzerinde harfin yazılışını taklit etmeleri istenir.
3. Öğrencilerin, alıştırma kitabındaki büyükçe çizilmiş harfin yazılış yönüne dikkat ederek üzerinden defalarca gitmeleri sağlanır.
4. Tanıtılan sesin sembolü (harf), satırlar üzerine yazdırılır ve okutulur.

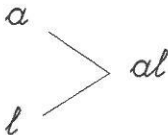

5. Bir dizi sembol arasından, söylenen sesin harfini bulmaları istenir.

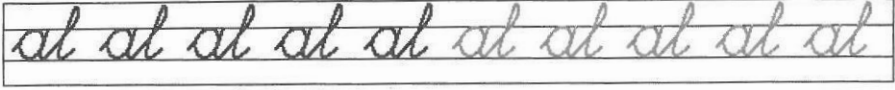

c. Sesten hece ve kelime oluşturma

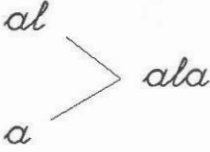
Önce “a” ve ardından “l” sesleri yan yana getirilerek birlikte okunur.

Oluşturulan kelime satırlar üzerinde yazdırılır ve okutulur.

ç. Kelime üretme

“al” kelimesine “a” sesi eklenerek oluşturulan yeni kelime, **hecelenmeden** okunmalıdır. Üretilen yeni kelimenin anlamı üzerinde durulur (güneşin alası, ala inek). “ala” kelimesi birkaç defa okunarak yazılır.

d. Açık heceye ulaşma

“ala” kelimesinden yararlanarak “la” hecesine ulaşmak için “el” kelimesindeki sıra takip edilir. Süreç kısaca şöyle gerçekleşir:

$a + l \Rightarrow al$; $al + a \Rightarrow ala$; $ala \Rightarrow a \Rightarrow la$

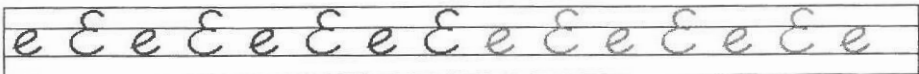
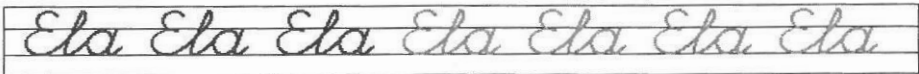
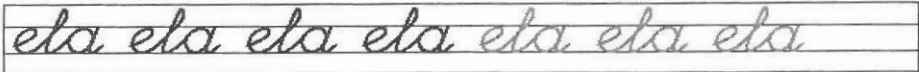
e. Metin oluşturma

1. “e” ve “la” heceleri yan yana yazılır ve öğrencilerden oluşan bu yeni kelimeyi tahmin etmeleri istenir.

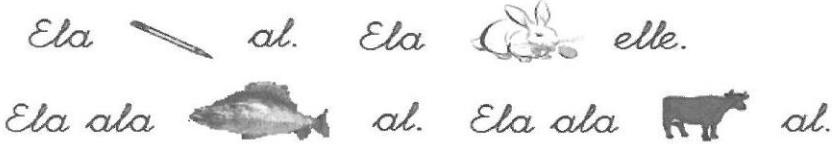
$e + la \Rightarrow ela$ (göz rengi); $\mathcal{E} + la \Rightarrow Ela$ (Özel ad)

2. “ela” kelimesinin anlamı üzerinde durulur. Sınıfta “Ela” isimli öğrencinin olması büyük avantaj sağlayacaktır. Kişi adı olduğundan büyük harfle başlanması gerektiği belirtilerek özel isim tanımı yapılır. Özel ad olduğunda “e” sesinin büyüğüyle yazılması gerektiği vurgulanarak büyük harf kavramı öğretilir. “Ela” kelimesi göz rengi anlamında kullanıldığında “e” sesi küçük, çocuk ismi olduğunda ise büyük yazılır, biçiminde açıklama sürdürülür.

3. Bitişik eğik yazı harfleriyle “e” sesinin küçük ve büyük harfleri yazılır.

4. “Ela” kelimesiyle görsellerden de faydalanarak farklı cümleler üretilebilir: (Resmin renkli hâli için bkz.: s. 565)

5. “la” ve “le” hecelerinden yeni bir sözcük elde edilir.

$la + le \Rightarrow$ lale (çiçek ismi); $la + le \Rightarrow$ Lale (Çocuk ismi)

Burada, iki anlamsız heceden anlamlı bir kelime üretilmiştir. Öğrencilerin büyük harf/küçük harf ayrımını rahatlıkla yapabildiklerini; “Çocuk ismidir.” denildiğinde, hemen büyük harfle yazdıklarını gözledik.

Ela, Lale el ele.

Bu örnekle, öğrencilere ilk kez “virgül” kavramı verilir.

Konunun yeterince kavratılması için çok sayıda örnek ve tekrar gerekmektedir. Çünkü öğrencilerin en çok açık hecelerde zorlandığı, özellikle “le” ve “la” hecelerini bütün öğrencilerin tam kavrayamadığı saptanmıştır. Bu durumun, açık hecelerin soyut, anlamsız ses birliktelikleri oluşturmamasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Örneğin, “ala” sözcüğünden elde edilen “la” hecesi ($ala \Rightarrow a \Rightarrow la$) anlamsız bir hecedir. Açık hecede telaffuzdan dolayı da öğrencilerin zorlanmalarıyla karşılaşmıştır: “ $li + e \Rightarrow lie$ ”; “ $li + a \Rightarrow lia$ ” gibi. Bu aşamada, heceleri şarkı ritmi biçiminde ($le-le-le-le$, $le-le-le-le$), ($la-la-la-la$, $la-la-la-la$) söylemenin kavramayı kolaylaştırdığı gözlenmiştir.

“t” Sesi

a. Sesi hissetme ve tanıma

Birinci grup seslerin son halkasını oluşturan “t” sesini sezdirme için, sınıfta balon patlatma, değnek (çubuk, sopa) kırma, pencereyi tıklatma, kapıya ve masaya vurma etkinlikleri yaptırılır. *Çat, pat, tak, tuk* ses yansımalarındaki “t” sesi sınıfça çıkarılmaya çalışılır.

1. Öğrencilerden “t” sesinin geçtiği kelimeleri belirlemeleri ve başka örnekler vermeleri istenir. Sessiz harflerin tanıtılmasında kelimelerde harfin aşamalı olarak sonda, ortada ve başta olduğu örnekler seçilmelidir. Örnek: simit, kat, tat, at, yatak, çatal, Taner vb.

2. Bu kelimelerden bazılarının resimleri yapılır.

3. “t” sesinin olduğu ve olmadığı kelimelerin görsellerini kullanarak öğrencilerin sesi ayırt etmeleri sağlanmalıdır. (Resmin renkli hâli için bkz.: s. 565)

b. Sesi okuma ve yazma

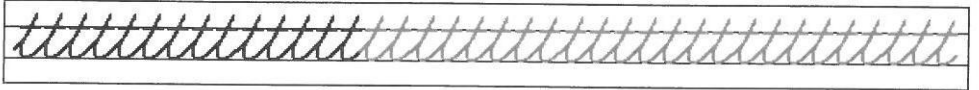
1. “t” harfi bitişik eğik yazıya uygun biçimde tahtaya büyükçe yazılır.

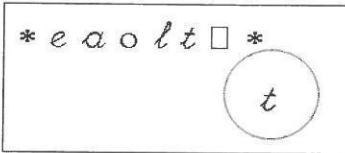
2. Öğrencilerin, parmaklarıyla havada ve sıraları üzerinde harfin yazılışını taklit etmeleri istenir.

3. Öğrencilerin, alıştırma kitabındaki büyükçe çizilmiş harfin yazılış yönüne dikkat ederek üzerinden defalarca gitmeleri sağlanır.

4. Tanıtılan sesin sembolü (harf) satırlar üzerine yazdırılır ve okutulur.

5. Bir dizi sembol arasından, söylenen sesin harfini bulmaları istenir.

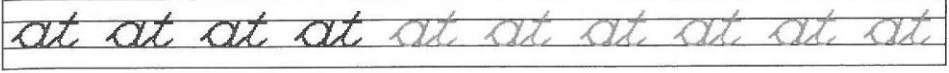

c. Sesten hece ve kelime oluşturma

Önce “a” ve ardından “t” sesleri yan yana getirilerek birlikte okunur.

Üretilen kelimenin farklı anlamları üzerinde durulur. Oluşturulan kelime satırlar üzerinde yazdırılır ve okutulur.

ç. Kelime üretme

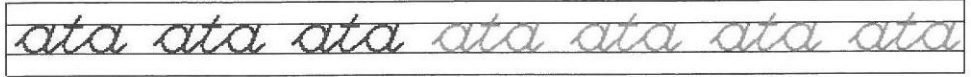
at
a

ata

1. “at” kelimesine “a” sesi eklenerek oluşturulan yeni kelime, **hecelenmeden** okunmalıdır. (Resmin renkli hâli için **bkz.:** s. 565)

2. “ata” kelimesi birkaç defa okunarak yazılır.

3. Üretilen yeni kelimenin anlamı üzerinde durulur. Bu kelimenin aynı zamanda *Atatürk* yerine de kullanıldığı vurgulanır.

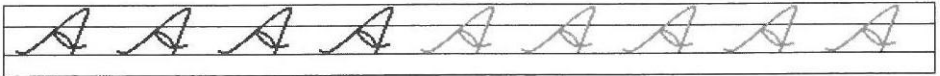
4. “ata” kelimesinin bir insan adı olduğu açıklanarak, böyle kelimelere büyük harfle başlamak gerektiği vurgulanır. “Ata” kelimesi yazılarak tekrar okunur. “Ata” büyük harfle yazılırken “Atatürk”e “Ata” denildiği kolay kavratılmıştır.

5. Bitişik eğik yazı ile büyük “A” harfi yazılır.

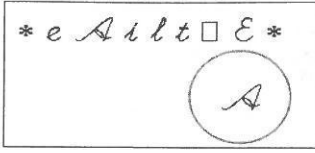

6. Harfin yazılış yönüne dikkat ederek üzerinden defalarca gitmeleri sağlanır

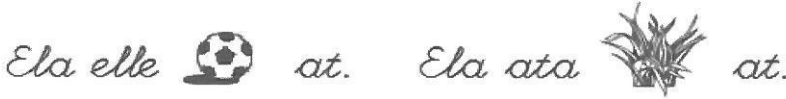
7. “A” harfi satır çizgileri üzerinde yazılır.

8. Bir dizi sembol arasından, söylenen sesin (A) harfini bulmaları istenir.

9. Elde edilen kelimelerden yararlanarak cümle oluşturulabilir ve okutulabilir. Cümleler oluşturulurken görsellerden yararlanılmalıdır.

d. Açık heceye ulaşma

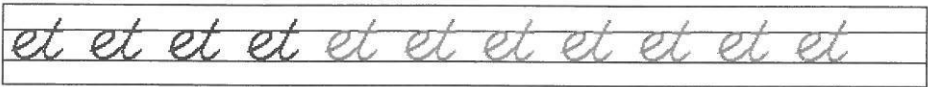
“ata” kelimesinden yararlanarak “ta” hecesine ulaşılır:

ata \Rightarrow a \Rightarrow ta

“t” sesinde, oldukça yoğun biçimde, açık hecenin yanlış okunması sorunuyla karşılaşıldı. Öğrencilerin çoğu “ta” ve “te” hecelerini “tı +a” (tıa) ya da “tı + e” (tie) biçiminde telaffuz ettikleri gözlemlendi. Tekrarlarla yanlış okumanın önüne geçilmeye çalışıldı. Oldukça sabır isteyen bir etkinlik oldu.

e. Metin oluşturma

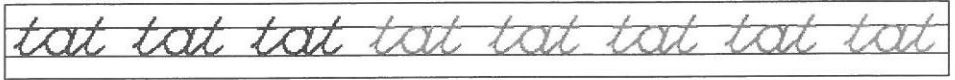
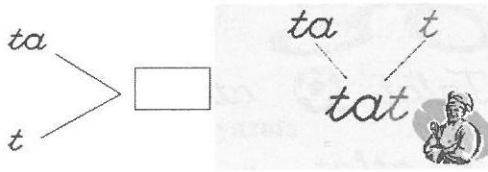
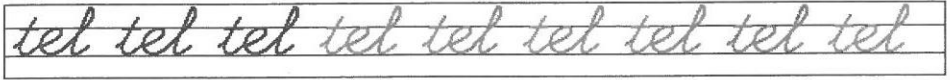
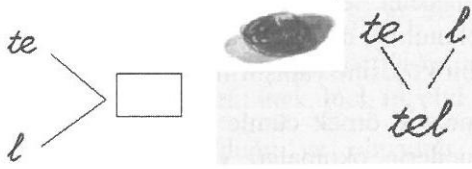
“et” kelimesine ve “ete” kelimesinden yararlanarak “te” açık hecesine ulaşmak için şu aşamalar tekrar edilir: (Resmin renkli hâli için bkz.: s. 565)

1. “ete” kelimesinden yararlanarak “te” hecesine ulaşılır: ete \Rightarrow e \Rightarrow te

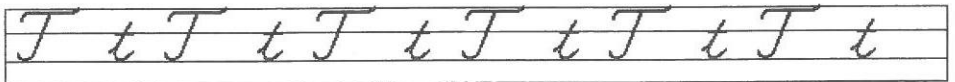
2. “te” hecesine “l” sesi eklenerek tahtaya yazılır. “tel” kelimesini öğrencilerin tahmin etmesi sağlanır; okunur ve yazılır. “ta” hecesine “t” sesi eklenerek tahtaya yazılır. “tat” kelimesini öğrencilerin tahmin etmesi sağlanır. İlk okuma-yazma

etkinliğinin bu aşamasında, üç sestən oluşan heceye geçiş yapılır: (Resmin renkli hâli için bkz.: s. 566)

Talat'ın "T"sinin büyük yazılması gerektiğini artık öğrenciler söyleyebilmekte, yanlış yazılması hâlinde öğrencilerden "Yanlış yazdınız." uyarısı gelmektedir. Yeni öğrenilen kelimelerle (*Ela, Lale, Ata, Talat*) özel isim kavramı pekişirken büyük harfler de yavaş yavaş verilmekte, özel ad kavramıyla büyük harfler aynı anda öğretilmeye çalışılmaktadır.

3. Bitişik eğik yazı harfleriyle "t" sesinin küçük ve büyük harfleri yazılır:

Açık hece sorunu, etkinliklerin bu aşamasında da temel sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Öğrenciler sürekli olarak "el-le", "al-la", "at-ta", "et-te" hecelerini karıştırmaktadırlar. Genel olarak tüm sınıfların karşılaştıkları açık hece sorununun çözümü adına tombala (torba içine atılan ses ve harfleri içeren küçük kâğıtlarla

yapılan etkinlik: öğrenciler torbadan çekilen ses ya da heceyi okumaya çalışırlar; doğru okuyanlar ödüllendirilir.), çarkıfelek (çevirmeli etkinliklerdendir. Anlamalı hece veya kelimelerin arasına açık heceler serpiştirilerek çubuğa denk gelen kelime veya heceye puan verilerek okutulur), dikte gibi etkinliklerle, okumakta zorlanılan hecelerin yazılıp tahtanın bir köşesine yapıştırılması önerilebilir.

Yeni edinilen ses, hece ve kelimelerle örnek cümle ve metin oluşturulur. Üretilen kelime ve cümleleri öğrencilerin okumaları ve yazmaları sağlanır. Tekrarlarla öğretilenlerin pekiştirilmesi amaçlanır. (

Ela Lale el ele. Ela tel al. Talat alet al.

Lale atla. Ata ete at.
Ela al. Talat at.
Lale Talat'a atlat.

Son örnekle, öğrencilere “kesme işareti” verilir.

“t” sesi ve bu sesle türetilen hece ve sözcükler iyice kavratılınca, öğrencilere “Okumaya İlk Adım Serisi”nin birinci kitabı verilir. Böylece yarı okur-yazar olan öğrenciler ellerine kitabı aldıklarında, büyük heyecana kapılmakta, “artık kitap okuyabiliyorum” duygusuyla cesaret kazanmakta ve daha sonra öğrenecekleri sesler için çok iyi motive olmaktadır. Ses temelli cümle yönteminde bu dönem, öğrencilerin en çok sevindikleri ve okuma konusunda birbirleriyle yarışa girdikleri evredir. Gözlemlediğimiz sınıflarda, çizgi çalışmalarıyla birlikte dört sestten oluşan birinci grup sesler 6 haftada verildi. Fakat sınıf öğretmenleri, tüm bu etkinliklerin 5 haftada tamamlanabileceği; her haftaya 1 ses düşmesine karşılık, belki 4 sesin, 3 haftada verilebileceği; çizgi çalışmalarının ikinci haftasında “e” sesinin tanıtılabileceği, burada belirleyici olanın öğrencilerin genel durumu olduğu düşüncesini paylaşmaktadırlar.

2.2. II. Grup sesler (i, n, o, r, m)

İkinci grup sesler her haftaya 2 ses gelecek şekilde, tekrarlarla da beraber 3 hafta içinde verilmelidir. Bir diğer deyişle, “l. n” sesleri birinci hafta; “o. n” sesleri ikinci hafta; “m” sesi ve tekrarlar üçüncü hafta verilir. II. grup seslerle birlikte dikte çalışmasına, sesler vurgulu söylenerek mutlaka yer verilmelidir.

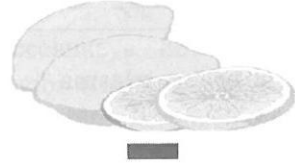
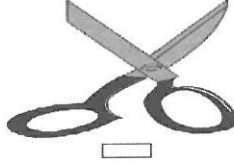
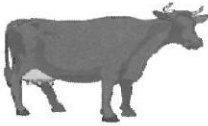
“i” Sesi

a. Sesi hissetme ve tanıma

“i” sesini hissettirmek için, simitçi taklidi yapılabilir, öğrencilere simit ikram edilebilir. Eşek sesi çıkarılabilir; şarkı, hikâye, tekerleme söylenebilir.

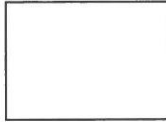
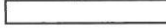
– Öğrencilerden “i” sesinin geçtiği kelimeleri belirlemeleri ve başka örnekler vermeleri istenir. Örnek: inek, inci, ip, çivi, kilit, çilek, kedi, keçi vb.

– “i” sesinin olduğu ve olmadığı kelimelerin görsellerini kullanarak öğrencilerin sesi ayırt etmeleri sağlanmalıdır. (Resmin renkli hâli için bkz.: s. 566)

b. Sesi okuma ve yazma

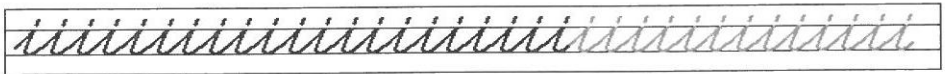
1. “i” harfi bitişik eğik yazıya uygun biçimde tahtaya büyükçe yazılır.

2. Öğrencilerin, parmaklarıyla havada ve sıraları üzerinde harfin yazılışını taklit etmeleri istenir.

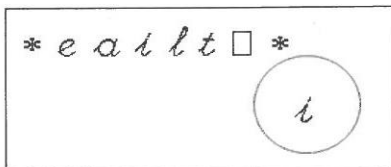
3. Öğrencilerin, alıştırma kitabındaki büyükçe çizilmiş harfin yazılış yönüne dikkat ederek üzerinden defalarca gitmeleri sağlanır.

4. Tanıtılan sesin sembolü (harf) satırlar üzerine yazdırılır ve okutulur.

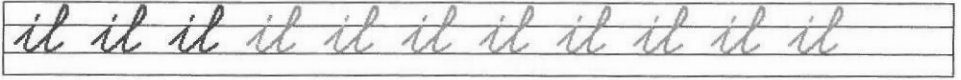
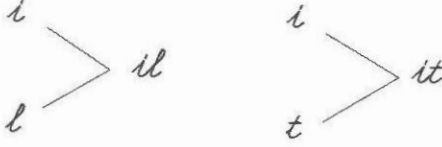
Değerlendirme

Bir dizi sembol arasından, söylenen sesin harfini bulmaları istenir.

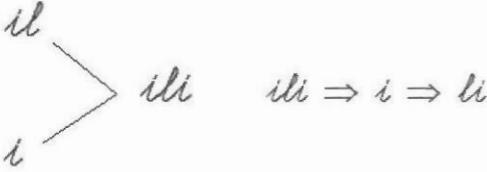

c. Sesten hece ve kelime oluşturma

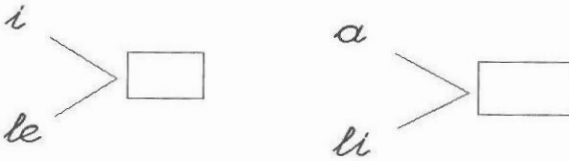
Önce “i” ve ardından “l” sesleri yan yana getirilerek birlikte okunur.

Açık heceye ulaşma

Burada “li” açık hecesi çok iyi kavratılmalı; çünkü bütün oluşumlarda “li” hecesi var. “li” biçimbirimi Türkçede en üretken yapım eklerinden biridir. “a” sesinin sonuna “li” hecesini getirdiğimizde (Ali’nin) nasıl okunabileceği tahmin ettirilir.

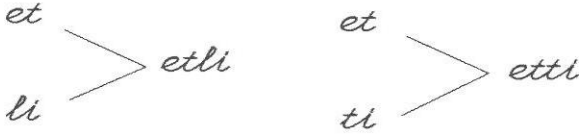

Ela ile Ali el ele.

“Ela, elli kalem al.” örneğinde ilk defa “rakamsal” ifade yazılıyor. Farklı türden sözcükler türetilir:

Sırasıyla “aile” (*ai + le o aile*), “tatile” (*tat + il o tatil; tatil + e otatile*), “ilet” (*i + let o ilet*), “itele” (*i + te + le o itele*) sözcükleri verilir:

Ses temelli cümle yönteminde kavranması güç, soyut, zorlamayla üretilen hecelerle öğrenciler sıklıkla karşı karşıya kalabiliyorlar. Örneğin, “*tat + il*” diziminde, heceleme kuralını öteleyen bir yaklaşım var. Sık tekrara rağmen öğrencilerin “*tatıl*” sözcüğünü hâlâ yanlış hecelemeye devam ettikleri gözlenmiştir. Öte yandan, örneklerde görüldüğü gibi sözcük türetmekle fiil türetmek aynı anda gerçekleşmektedir. Fakat öğrenciler türetilen sözcük türünün farkında değiller.

Metin oluşturma

Elde edilen kelimelerden yararlanılarak cümle, cümlelerden metin oluşturulur.

Ali ile Ela

Ela ile Lale el ele. Ali ile Lale tatile. Lale et al.

Ali Talat'a etli al.

Ali, elli al.

Ela, telli al.

Ali Talat'a etti.

Çocukları sıkmadan, kapasitelerinin üzerinde onları zorlamadan örnekleri çoğaltmak mümkün. Özellikle eve fazla çalışma göndermemeli, onları okuldan ve okuma-yazmadan soğutacak davranışlardan uzak durulmalıdır. Fakat çok az çalışmanın da çocukların çoğunu çalışma disiplininin uzaklaşmasına neden olduğu gözlenmiştir. Evdeki televizyon ve bilgisayarlar önümüzdeki en büyük engeldir. Öğrencilere düzenli çalışma alışkanlığı kazandırmak öğrenilenlerin pekiştirilmesi açısından hayati önem taşımaktadır.

“n” Sesi

a. Sesi hissetme ve tanıma

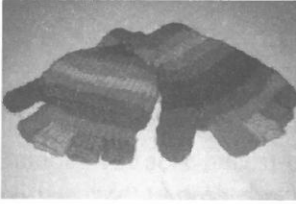
“n” sesini sezdirmek için, çamurda ya da karda saplanan bir arabanın çıkardığı sesin (nnn ... nnn ... nnn) draması yaptırılır. Şarkı, tekerleme ve görsel sunumlardan yararlanır.

– Öğrencilerden “n” sesinin geçtiği kelimeleri (bu kelimeler söylenirken ilgili ses vurgulanır) belirlemeleri ve başka örnek vermeleri istenir. Sessiz harflerin tanıtılmasında kelimelerde harfin aşamalı olarak sonda, ortada ve başta olduğu örnekler seçilmelidir.

Örnek: “kavun, un, on, çanak, anahtar, nar, nal nakış, anne vb.”

– Bu kelimelerden bazılarının resimleri yapılır:

– “n” sesinin olduğu ve olmadığı kelimelerin görsellerini kullanarak öğrencilerin sesi ayırt etmeleri sağlanır. (Resmin renkli hâli için bkz.: s. 566)

b. Sesi okuma ve yazma

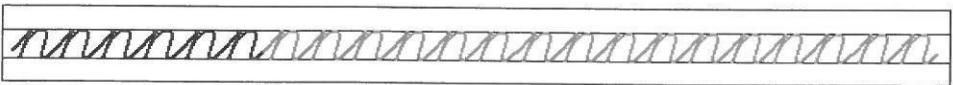
1. “n” harfi bitişik eğik yazıya uygun biçimde tahtaya büyükçe yazılır.

2. Öğrencilerin, parmaklarıyla havada ve sıraları üzerinde harfin yazılışını taklit etmeleri istenir.

3. Öğrencilerin, alıştırma kitabındaki büyükçe çizilmiş harfin yazılış yönüne dikkat ederek üzerinden defalarca gitmeleri sağlanır.

4. Tanıtılan sesin sembolü (harf) satırlar üzerine yazdırılır ve okutulur.

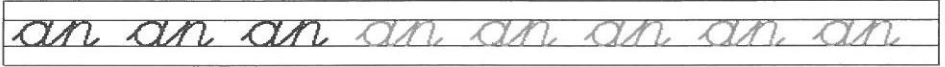
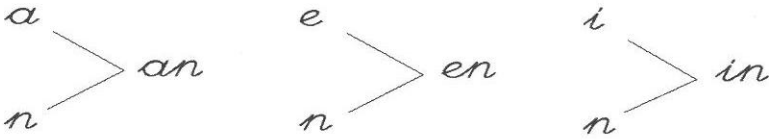

5. Bir dizi sembol arasından, söylenen sesin harfini bulmaları istenir.

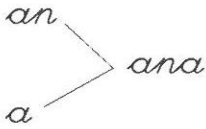

c. Sesten hece ve kelime oluşturma

Önce “a” ve ardından “n” sesleri yan yana getirilerek birlikte okunur.

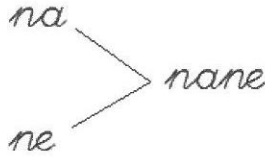

d. Açık heceye ulaşma

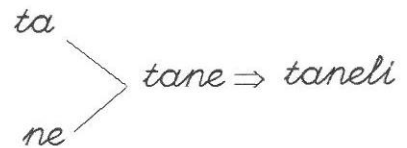
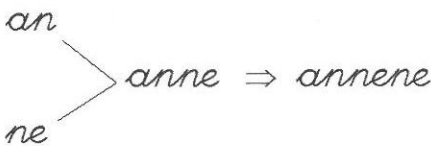
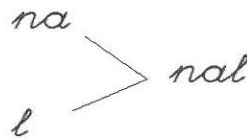
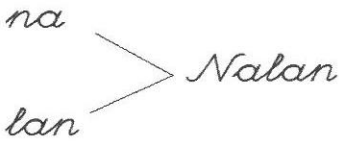

an ⇒ ana ⇒ na

en ⇒ ene ⇒ ne

Burada “ne” hecesinde soru işareti (?) verilebilir. “n” sesiyle beraber oldukça fazla kelime türetilir.

ni
ne

nine ⇒ ninene

nin
ni

ninni

an
la

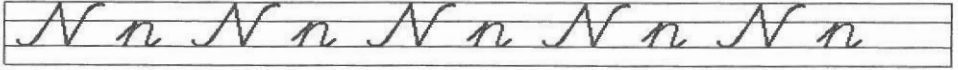
anla ⇒ anlat

i
lan

ilan

Öğrenciler bu aşamaya kadar, sırasıyla “elle”, “elli”, ve “telli” sözcüklerinde aynı sesin (l) yan yana kullanılmasıyla karşılaşmışlardı. Burada ise “n” harfinin yan yana kullanılmasıyla karşı karşıyalar. “Annene”, “ninene”, “ninni” gibi sözcükler zor telaffuz edilir izlenimi verse de, öğrencilerin özellikle “anne” sözcüğünde zorlanmadıkları gözlemlenmiştir. İki sessiz harfin yan yana geldiği kelimelerde bol okuma, doğru heceleme yapma ve çok vurgulu söylenerek hissettirilen sesi tahtaya bakmadan deftere yazma çalışmaları yapılmalıdır. Öğrencilerin okumada zorlandıkları sözcükleri tahtada balon içine yazarak sözcük bulunduğu anda balonu patlatma, bulunan sözcüğü tahtaya ve deftere yazma oyununun çok faydalı olduğu gözlenmiştir.

– Bitişik eğik yazı harfleriyle “n” sesinin küçük ve büyük harfleri yazılır.

Metin oluşturma

Elde edilen kelimelerden yararlanılarak cümle, cümlelerden metin oluşturulur. Üretilenleri okumaları ve yazmaları sağlanır. Metin oluştururken, kurulan cümlelerin birbiriyle ilintili kısa bir olayı anlatan hikâye kurgusuna sahip cümleler olması, hem yazmayı hem de okumayı daha zevkli hâle getirebilmektedir. (Resmin renkli hâli için bkz.: s. 567)

Nine, tane tane anlat. Talat, itina ile eline lale al.

Nalan, elli tane lale al. Al nine al. Ali, eline tel al.

Nine naneli al.

Nil, naneli al.

Yeni öğrenilen cümleler önce öğretmen tarafından tahtaya sesli söylenerek yazılmalı, her harf yazılırken sesi çıkartılarak yazılmalı, sonra sınıfça, grupça ve tek tek okuma yapılmalı, daha sonra tahtaya bakmadan, öğretmen söylerken öğrenciler tarafından yazılmalı, öğretmen cümlelerin defterlere doğru yazılıp yazılmadığını kontrol etmelidir.

“o” Sesi

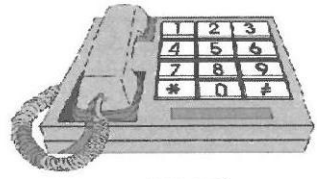
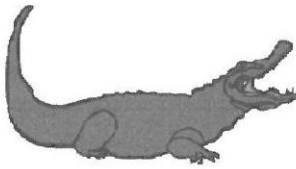
a. Sesi hissetme ve tanıma

“o” sesini hissettirmek için sayışma (“Ooo portakalı soydum...” şeklinde başlayan sayışma); şarkı (“Orda bir köy var uzakta...”, “Oynaya oynaya gelin çocuklar...”), hikâye, görsel sunu etkinlikleri ve yazı çalışmaları yaptırılır.

– Öğrencilerden “n” sesinin geçtiği kelimeleri (bu kelimeler söylenirken ilgili ses vurgulanır) belirlemeleri ve başka örnek vermeleri istenir. Tanıtılan sesin hangi öğrencilerin adında bulunduğu, hangi bitki, hayvan veya eşya adında olduğu sorulabilir.

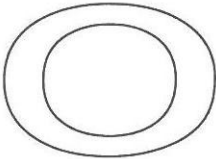
Örnek: ot, Osman, Orhan, Oya, okul, orman, oyuncak, top, kol vb.

– “o” sesinin olduğu ve olmadığı kelimelerin görsellerini kullanarak öğrencilerin sesi ayırt etmeleri sağlanır. (Resmin renkli hali için bkz.: s.567)

b. Sesi okuma ve yazma

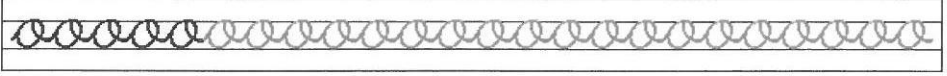
1. “o” harfi bitişik eğik yazıya uygun biçimde tahtaya büyükçe yazılır.

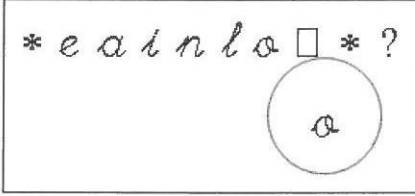
2. Öğrencilerin, parmaklarıyla havada ve sıraları üzerinde harfin yazılışını taklit etmeleri istenir.

3. Öğrencilerin, alıştırma kitabındaki büyükçe çizilmiş harfin yazılış yönüne dikkat ederek üzerinden defalarca gitmeleri sağlanır.

4. Tanıtılan sesin sembolü (harf) satırlar üzerine yazdırılır ve okutulur.

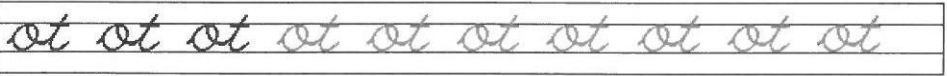

5. Bir dizi sembol arasından, söylenen sesin harfini bulmaları istenir.

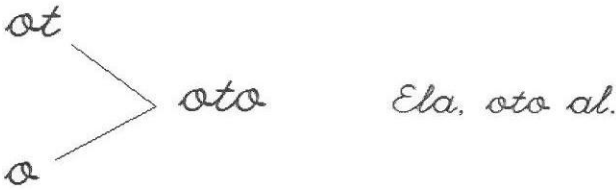

c. Sesten hece ve kelime oluşturma

Önce “a” ve ardından “t” sesleri yan yana getirilerek birlikte okunur.

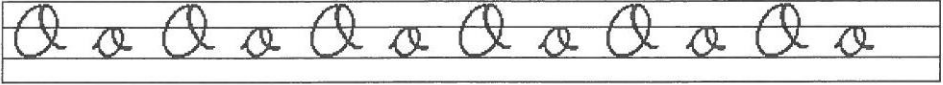
Açık heceye ulaşma

Onat, on tane olta al.

on
 a > ona *Talat, ona anlat.*
 ot
 el > otel ⇒ otele
 ot
 la > otla ⇒ otlat

– Bitişik eğik yazı harfleriyle “n” sesinin küçük ve büyük harfleri yazılır.

Metin oluşturma

Elde edilen kelimelerden yararlanılarak cümle, cümlelerden metin oluşturulur. Üretilenleri okumaları ve yazmaları sağlanır.

Ot

Talat, ot al. Ali, ata ot at. Onat, on tane otla al. Nalan, ona ot al.

“n” Sesi

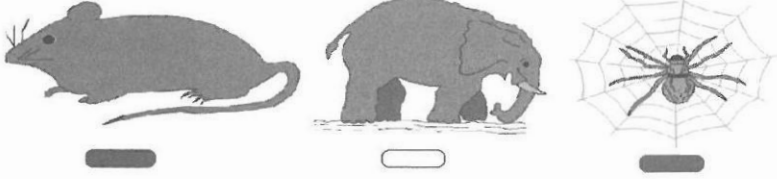
a. Sesi hissetme ve tanıma

“n” sesini hissettirmek için, zil sesi çıkarılabilir: “zırrr...”, bir köpeğin hırlama sesi taklit edilebilir: “hırrr...hırrr...” ya da “pır pır uçuşur kelebekler...” şarkısı söylenebilir.

– Öğrencilerden “n” sesinin geçtiği kelimeleri (bu kelimeler söylenirken ilgili ses vurgulanır) belirlemeleri ve başka örnek vermeleri istenir. Tanıtılan sesin hangi öğrencilerin adında bulunduğu, hangi bitki, hayvan veya eşya adında olduğu sorulabilir.

Örnek: kar, nar, Eren, tarak, araba, arı, Taner, mart, fare, horoz vb.

– “n” sesinin olduğu ve olmadığı kelimelerin görsellerini kullanarak öğrencilerin sesi ayırt etmeleri sağlanır. (Resmin renkli hâli için bkz.: s. 567)

b. Sesi okuma ve yazma

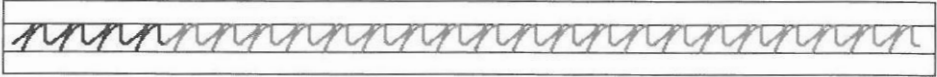
1. “n” harfi bitişik eğik yazıya uygun biçimde tahtaya büyükçe yazılır.

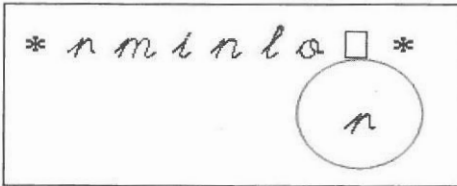
2. Öğrencilerin, parmaklarıyla havada ve sıraları üzerinde harfin yazılışını taklit etmeleri istenir.

3. Öğrencilerin, alıştırma kitabındaki büyükçe çizilmiş harfin yazılış yönüne dikkat ederek üzerinden defalarca gitmeleri sağlanır.

4. Tanıtılan sesin sembolü (harf) satırlar üzerine yazdırılır ve okutulur.

5. Bir dizi sembol arasından, söylenen sesin harfini bulmaları istenir.

c. Sesten hece ve kelime oluşturma

Önce “e” ve ardından “n” sesleri yan yana getirilerek birlikte okunur.

Açık heceye ulaşma

en
e

ere

an
a

ana

ta
na

tana

ta
nen

Tanen

na
n

nan

Tanen, taneli nan al.

la
n

lan

nan
lan

nanlan

li
na

lina

on
an

onan

en
ol

Enol

en
en

Eren

na
na

Rana

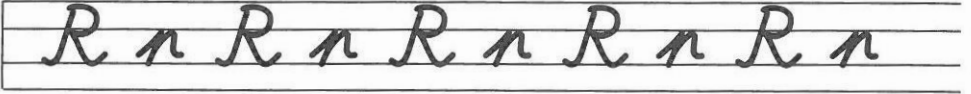
ana tan
 t t

anat tant

Onan onan inı nan tant.

“tant” kelimesi dört sestem oluşan tek heceli (tek söyleyişlik) sözcük olmasına karşın herhangi bir zorlukla karşılaşılmadı. Çünkü emir kipinde ve çocukların bakkalda, manavda sürekli karşılaştığı bir kavram. “r” sesiyle birlikte öğrenciler çokluk bildiren “lar” hecesi ile karşılaşıyorlar. Fakat çoğul kavramı II. grup seslerden sonra verilmeli.

– Bitişik eğik yazı harfleriyle “r” sesinin küçük ve büyük harfleri yazılır.

Metin oluşturma

Elde edilen kelimelerden yararlanılarak cümle, cümlelerden metin oluşturulur. Üretilenleri okumaları ve yazmaları sağlanır.

Nan

Nanlar on lina. Tanen, eline taneli nan al. Ana, tana nan al.

Onan onan inı nan al. Enol, inı taneli nan tant. Rana, on lina ile nan al.

“m” Sesi

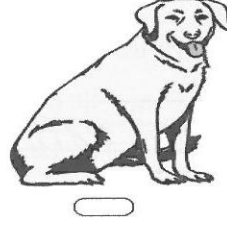
a. Sesi hissetme ve tanıma

Öğrencilere annelerinin yemeklerini beğendikleri zaman çıkardıkları ses drama ettirilir (“mmmm...”); şarkı, hikâye, görsel sunu, tekerleme, yazı çalışması vb. etkinlikler yapılır.

Öğrencilerden “m” sesinin geçtiği kelimeleri (bu kelimeler söylenirken ilgili ses vurgulanır) belirlemeleri ve başka örnek vermeleri istenir. Tanıtılan sesin hangi öğrencilerin adında bulunduğu, hangi bitki, hayvan veya eşya adında olduğu sorulabilir.

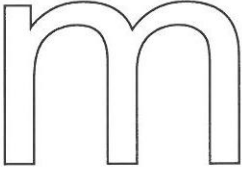
Örnek: Kalem, mum, maymun, kaplumbağa, bamya, lamba, ekmek, mendil, mısır, marul, muz, Mehmet, menekşe, Makbule vb.

• “m” sesinin olduğu ve olmadığı kelimelerin görsellerini kullanarak öğrencilerin sesi ayırt etmeleri sağlanır. (Resmin renkli hâli için bkz.: s. 567)

b. Sesi Okuma ve Yazma

1. “m” harfi bitişik eğik yazıya uygun biçimde tahtaya büyükçe yazılır.

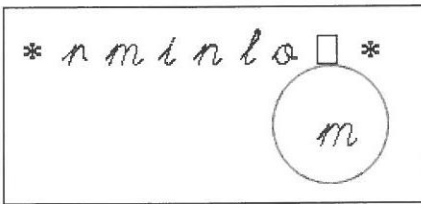
2. Öğrencilerin, parmaklarıyla havada ve sıraları üzerinde harfin yazılışını taklit etmeleri istenir.

3. Öğrencilerin, alıştırma kitabındaki büyükçe çizilmiş harfin yazılış yönüne dikkat ederek üzerinden defalarca gitmeleri sağlanır.

4. Tanıtılan sesin sembolü (harf) satırlar üzerine yazdırılır ve okutulur.

5. Bir dizi sembol arasından, söylenen sesin harfini bulmaları istenir.

c. Sesten hece ve kelime oluşturma

Önce “e” ve ardından “m” sesleri yan yana getirilerek birlikte okunur.

e
m

em

em em em em em em em em em

Açık heceye ulaşma

em
i

emi

emi emi emi emi emi emi

mo
n

mon

mi
ne

Mine

Mine, mon lale al.

te
mel

Temel

e
mel

Emel

Emel ile Temel el ele.

el
ma

elma

al
ma

alma

Emel, limon alma, elma al.

Açık heceye ulaştıktan sonra “m” sesiyle oldukça fazla kelime türetilir:

ta + m ⇒ tam; tam + am ⇒ tamam;

ma + n ⇒ man; er + man ⇒ Erman;

or + man ⇒ orman; orman + a ⇒ ormana; orman + lar ⇒ ormanlar

le + man ⇒ Leman; ele + man ⇒ eleman; eli + me ⇒ elime;

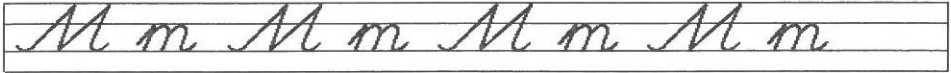
nine + me ⇒ nineme; anne + me ⇒ anneme;

mi + na + re ⇒ minare; emi + ne ⇒ Emine; me + te ⇒ Mete;

man + tar ⇒ mantar; li + mon ⇒ limon;

mon + t ⇒ mont; mer + t ⇒ mert vb.

– Bitişik eğik yazı harfleriyle “m” sesinin küçük ve büyük harfleri yazılır.

Metin oluşturma

Elde edilen kelimelerden yararlanılarak cümle, cümlelerden metin oluşturulur. Üretilenleri okumaları ve yazmaları sağlanır.

Emel ile Temel

Emel ile Temel el ele.

Temel, eline nar al.

Emel, limon alma, elma al.

Emine mon bale al.

Erman Leman'a mont al.

İkinci grup seslerin bitiminde o seslerle ilgili kitap verilir. Yeni kelimeler, cümleler oluşturulabilir. Bu safhada artık öğrencilerde hece birleştirme anlayışı oturtulmalı, doğru heceleyerek okuması sağlanmalıdır. Bunun için sürekli dikte çalışması yaptırılmalıdır. Duruma göre birkaç gün tekrar yaptırılabilir. Hecelemedeki sorun dikte çalışmasıyla aşılmaya çalışılmaktadır.

GENEL DEĞERLENDİRME

- Öncelikle okula yeni başlayan 1. sınıf öğrencileri için okulun bir hafta önce açılmasının yararlı olduğu, genelde herhangi bir uyum sorunun yaşanmadığı görüldü.

- Ses temelli cümle yönteminde karşılaşılan en büyük güçlük, açık hecenin okunamaması, kapalı heceyle karıştırılması ve öğrencileri yanlış hecelemeye

(At-at-ürk, el-ek-tir-ik, Al-i, ka-le-m, tat-il) yöneltmesi olarak saptanmıştır. Öğrenciler, genelde “el” ve “le” (el-le, al-la, at-ta) hecelerini karıştırmakta, “le” hecesini “el” diye okumaktadırlar. Bu durumun, açık hecelerin soyut, anlamsız ses birliktelikleri olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir (“ata”: ata ⇒ a ⇒ ta. “ta” anlamsız hece). Sessiz harfler, sesli harflerle telaffuz edilirken araya başka sesler ilave edilmekte, sözcük doğru biçimde okunamamaktadır (özellikle “t” sesinde: tı+a [tia], tı+e [tie]). Tekrarlarla sorun aşılmaya çalışılsa da açık heceyi ritimli bir şekilde (le-le-le-le) söylemenin kavramayı kolaylaştırdığı görülmüştür.

- Bu yöntemde ağırlık **I. ve II. grup** seslerdedir. Bu sesler yeterince kavranmadan diğer seslere geçilmesi, tekrar geriye dönüşü zorunlu kılmakta; bu da okuma-yazma edinimini geciktirmekte ve zora sokmaktadır. **II. grup** sesler verildikten sonra, çocuklar harfleri birleştirmeyi öğrendikleri için, verilmeyen gruplardaki vurgulu sert seslerle (k, s, ş, ç, p, z), sesli harflerin (u, ı, ö, ü) tamamını kelimelerin içine serpiştirilerek, ayrıca zaman harcanmadan kolayca verilebileceği, bunun okumayı hızlandırdığı ve herhangi bir zorluk çıkarmadığı saptanmıştır. Gözlem yaptığımız okulda, **I. ve II. grup** sesler 7 haftada verildi. Bütün seslerin genel tekrarı; hece, kelime, cümle ve dikte çalışmaları 25.01.2007 tarihi itibarıyla tamamlandı. 1. dönem sonunda tüm sesler bitirildi ve genel tekrar yapıldı.

- Öğrencilerin sesli harflerle, sert ve belirgin harfleri daha çabuk kavramakla birlikte, “n, l, ğ” seslerini kavramada, “p, g, y” gibi kuyruklu harfleri yazmada, iki sessiz harfin yan yana kullanıldığı “elle, telli, ninni” vb. sözcükleri okuyup yazmada çok zorlandıkları gözlenmiştir.

- Cümle (çözümleme) yönteminde, belli sayıdaki fişlerden hareketle bütünü kavrama amaçlanmaktaydı. Ses temelli yöntemde sestene bütüne gitme söz konusudur. Bütüne parçalarla gidildiği için biraz daha geç, fakat kalıcı kavrama elde edilmektedir. Şarkı, tekerleme ve görsellerden yararlanılarak çocukların algılamalarına hitap edildiği için daha eğlenceli, rahat ve kolay bir yöntemdir: Fiş zahmeti ve tekdüzeliği de yoktur. Fakat aynı şeyleri bitişik eğik yazı için söylemek mümkün değildir. Öğrencilerin akıcı ve güzel bir yazıya ulaşmaya kadar çok zorlandıkları, âdeta yazma etkinlikleri altında ezildikleri, bu süreçte okuldan bıktıkları gözlenmiştir.

- Sınıf öğretmenlerine göre, ses temelli cümle yöntemiyle okuma-yazmaya geçiş daha da kısalmaktadır. Gözlemde bulunduğumuz okulda 1. dönem sonu (aralık sonu, ocak başı) itibarıyla öğrencilerin tamamı okuma-yazmaya geçti. Okumaya geçiş daha çabuk ve kolay oldu. İki ay içinde, sesleri çabuk kavrayan çocuklar verilmeyen sesleri sorup öğrenerek, seslerin tamamı verilmeden okumaya geçtiler. Bununla birlikte, algılama ve öğrenme güçlüğü çeken çocukların, anlamsız hece ve tek tek kelime türetmede zorlandıkları, tek hece ve kelimeleri anlamlandıramadıkları için de geç okumaya geçtikleri, okumalarını uzun bir

süre hep heceleme şeklinde devam ettirdikleri gözlemlenmiştir. Bunun için heceleme eyleminden hemen sonra, kelime mutlaka hecelenmeden, tek çırpıda, tek söylemede okunmalı, birkaç defa tekrar ettirilmeli, gerekirse yazdırılmalıdır.

- Okumada, bitişik eğik yazıyla yazılan metinden dik yazıyla yazılan metine geçişte öğrencilerde bir bocalama evresi gözlemlendi. Öğrenciler 1.dönem itibarıyla dakikada ortalama 40-60 kelime, 2. dönem itibarıyla da 50-70 kelime okudular. Bu sayı çok değişkenlik gösterebilmektedir. Dakikada 120-140 kelime okuyabilen öğrenciler de vardır. Bu yöntemde çok okuma ve özellikle sesli okuma, okumayı daha da hızlandırmaktadır.

- **Sonuç olarak** ses temelli cümle yöntemi zor gibi görünse de öğretmenlerin bu yöntemden son derece memnun oldukları gözlemlenmiştir. Fakat yöntemi ilk kez uygulayan öğretmenlerin büyük bir panik yaşadığını da kabul etmek gerekmektedir. Bu bağlamda, öğretmenin tecrübesi ve fikir edineceği meslektaşlarının olması önemli bir etkidir. Bu yöntemle 1. sınıfı ilk kez okutacak öğretmenler için Milli Eğitim Müdürlüklerince eğitim-öğretim yılı başlamadan seminerler verilmesi büyük yararlar sağlayacaktır.

- Millî Eğitim Bakanlığının “her öğretmene bir bilgisayar” kampanyası gibi her sınıfa bir “yansıtıcı” kampanyası başlatılabilir. Zira sınıflarda sinevizyon donanımının olması, özellikle ses temelli cümle yönteminde büyük önem taşımaktadır. Çünkü bu yöntem görseller üzerine kuruludur ve görsellerin sesle desteklenmesiyle öğretim amacına ulaşabilmektedir. Bu yöntemde görsel-ışitsel materyallerden faydalanma hayati önem taşımaktadır. Bu yüzden her sınıfın sinevizyon donanımına sahip olması şiddetle önerilmektedir.

- Etkinlik temelli bir yöntem olduğu için öğretmenin tutum ve davranışları büyük önem taşımaktadır: öğretmen hazırlıklı olarak derse gelmeli, anlatacaklarını güncel materyallerle desteklemeli; vereceği bilgiyi özümsemiş olmalıdır. Cümle yönteminde sadece öğretmen aktif öğrenci pasifti. Ses temelli yöntemde ise her iki tarafta aktif ve etkinliğin içinde yer almaktadır. Bu bağlamda Öğretmen öğrenci birlikteliği son derece önem taşımaktadır.

- Öğrencilerin verilecek sese uygun materyal getirmeleri sağlanmalıdır. Örneğin, “e” sesi için bebek, “l” sesi için süt, “s” sesi için simit getirmeleri istenebilir. Bu bağlamda her hafta bir etkinlik günü düzenlenebilir: “Süt günü”, “simit günü” gibi.

- Ses temelli cümle yönteminde tekerleme ve “tıkır tıkır”, “vızır vızır”, “pat pat”, “vıy vıy”, “gıy gıy” vb. yansıma türü sözcüklerin, seslerin kavratılmasında katkısı büyüktür.

- Genelde kızların daha güzel yazdıkları, ödüllü yazma etkinliklerinde birincilik için öğrencilerin yazılarını bozdukları gözlemlenmiştir.

- Gözlem yaptığımız okulda, iki sınıfta üç ayrıcalıklı durumla karşılaşıldı.

Öğrencinin biri hiç Türkçe bilmiyordu. Bu yöntemle okuma-yazmayı öğrendi ve ciddi bir sorunla karşılaşmadı. Diğer öğrenci işitme engelli idi: Aletsiz % 20-30; aletle % 60-70 işitebiliyordu. Kavramları algılayamıyor, kelime/kavram ilişkisi kuramıyordu. Başlangıçta telaffuzu çok zayıftı, zamanla gelişti. Bu öğrencinin durumundan dolayı öğretmen sınıfta her şeyi somutlaştırarak vermeye çalıştı; teneffüs ve yemek aralarında ayrıca öğrenciyle ilgilendi. Bir diğer öğrencide de algılama sorunu vardı. Öğrencinin yaşı okul yaşındaysa da –öğretmenin ifadesi- zekâ yaşı yeterli değildi. Bu öğrenci sınıfın seviyesinden bir hayli geri kaldı.

Çalışmamızın sonunda, gözlemde bulunduğumuz okulda, hem her ses grubu bitiminde hem de tüm seslerin verilmesiyle okur-yazarlığa ulaşan öğrencilere önerilen kitaplar üzerine küçük bir değerlendirmeye yer vermek istiyoruz: “Zambak Okumaya İlk Adım Serisi” 17 kitaptan oluşmaktadır. 1. kitap, **I. grup** seslerle ilgili (e, l, a, t) metinlerden; 2. kitap **II. grup** seslerle ilgili (i, n, o, r, m) metinlerden; 3. ve 4. kitaplar **III. grup** seslerle ilgili (u, k, ı, y, s, d) metinlerden; 5. 6. 7. ve 8. kitaplar **IV. grup** seslerle ilgili (ö, b, ü, ş, z, ç) metinlerden; 9. ve 10. kitaplar **V. grup** seslerle ilgili (g, c, p, h) metinlerden; 11. ve 12. kitaplar **VI. grup** seslerle ilgili (ğ, v, f, j) metinlerden oluşmaktadır. Serinin kalan 5 kitabı, temalara uygun serbest okuma metinlerini içermektedir. 1. kitap 8, 2. kitap 12, serinin diğer kitapları ise 16’şar sayfadan oluşmaktadır. 1. kitap 26 cümle, 2. kitap 65 cümle, serinin diğer kitapları - son 5 kitap hariç - ortalama 100’er cümleden oluşmaktadır. Cümlelerle birlikte kelimelerde de kademeli bir artış gözlenmektedir. Bu kitaplarda her sayfada bir metin ve metni yansıtan bir resim vardır. Resim ve kâğıt kalitesi vasatı geçmemektedir. Genelde, görsellerle anlatılanlar uyumluluk göstermektedir. Serinin son kitabında aynı tema sol sayfada dik temel yazıyla, sağ sayfada da bitişik eğik yazıyla yazılmıştır.

Seslerin tamamının verilmesinden ve öğrencilerin okur-yazarlığa ulaşmalarından sonra verilen “Zambak Okumayı Öğrendim Masal Serisi” 32 kitaptan oluşmaktadır. Dik temel yazıyla yazılan kitaplar 16 ve 24 sayfalık serilerden oluşmaktadır. 16 sayfalık kitaplar ortalama 500 sözcükten, 24 sayfalık kitaplar da ortalama 700 sözcükten oluşmaktadır. Bu kitaplarda düzenli sözcük artışı dikkate alınmamıştır. Her sayfada bir resim vardır. Bu seride de resim ve kâğıt kalitesi vasatı geçmemektedir. Görseller anlatılanlarla uyumluluk göstermektedir. Kitapların hepsinin öyküleyici olduğu söylenebilir. Her kitabın sonunda genelde 4 soruyla öğrencinin hikâyeyi anlayıp anlamadığı sınıanmaktadır. Anlatıda en çok kullanılan zaman “-mişli geçmiş zaman”dır. Aktarılan konuşma cümlelerinde şimdiki zaman, geniş zaman ve gelecek zaman kullanılmıştır. Öğrencilerin telaffuzunda zorlandıkları sözcükler “-ebilmek ve “-ebilmemek” dizimiyle biten sözcükler; “kıpırdayamıyor”, “duyuramamış”, “hazırlıklarımızı”, “yaşayabileceğini”, “yararlanmalarını”, “başaramamış” gibi hece sayısı fazla olan sözcüklerle aynı sessiz harfin tekrarından türeyen sözcükler olarak gözlenmiştir.

Sonuç itibarıyla ilk okuma-yazma edinimi, aslında çocuk için pek de zevk verici bir süreç değildir. Okul çocuğun özgürlüğünü elinden almış, oyun saatlerini çalmış, onu sıkıcı uğraşların içine hapsedmiştir. İlk okuma-yazma ile birlikte düzenli biçimde öğrenmeye başladığı kelime ve cümleler ne kadar anlam ifade ederlerse etsinler, çocuğun düş evrenini yansıtmada ve etkili iletişim kurmada yetersiz kalmaktadırlar. Burada asıl üzerinde durulması gereken konu, ilk okuma-yazmaya yönelik etkinliklerin tamamının öğrenciyi eğlendirecek şekilde düzenlenmesi ve uygulanmasıdır. Öğrencilerin okuma ve yazma eylemlerinden usandırılmaması, bu etkinliklerin altında ezdirilmemesi gerekmektedir. Çünkü bu dönemde, öğrencilerin okuma-yazma eylemlerine karşı geliştirdikleri tutum ve davranışların yaşamları boyu etkisi görülmektedir. Öğrenciler sıkıcı ve yorucu geçen ilk okuma-yazma edinimi sürecinden sonra, işi tamamladıkları inancına kapılmakta, okuma ve yazmadan kurtuldukları düşüncesiyle bu ve buna benzer eylemlerden uzak durmaktadırlar. Bugün okuma ve yazmaya karşı ilgisizliğin en önemli nedenini, ilk okuma-yazma öğretiminin sıkıcı, zevksiz ve tekdüze etkinliklerle yürütülmesi oluşturmaktadır.

KAYNAKÇA

Azim, M.-Ekiz, A., (2006), **Okumaya İlk Adım Serisi**, Zambak Yayınları: İzmir.

Çağlaroğlu, T.-Dağlıoğlu, E. Ş., (2005), **İlköğretim Türkçe 1 Öğretmen Kılavuz Kitabı**, İstanbul: Zambak-Selt Yayınları.

Dokümanlar, <http://www.ilkokuma.com/dokumanlar.htm>

MEB., (2005), **İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Klavuzu (1-5. Sınıflar)** http://ttkb.meb.gov.tr/ogretmen/modules.php?name=downloads&d_op=viewdownload&cid=74&orderby=titleD

Keskinkılıç, K.-Keskinkılıç, S. B., (2005), **Türkçenin Temel Becerileri ve Ses Temelli Cümle Yöntemi ile İlkokuma Yazma Öğretimi**, Ankara: Asil Yayın: 194-195.

Tayfur, E.-Kaplan, O., (2005), **Okumayı Öğrendim Masal Serisi**, İzmir: Zambak Yayınları.

Yıldız, C., (2006), **Kuramdan Uygulamaya Türkçe Öğretimi**, Ankara: Pegem A: 97-106.